Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

NYT FRA HISTORIEN

14. årgang, 1. hæfte

1. marts 1963

MUNKSGAARD . KØBENHAVN

NYT FRA HISTORIEN

udkommer med et hæfte på 32 sider hvert kvartal (1. marts, 1. juni, 1. september og 1. december.)

Årsabonnement koster 20,00 danske kroner (portofrit tilsendt) og kan tegnes hos alle boghandlere i Skandinavien samt hos MUNKSGAARD, Prags Boulevard 47, København S. *Enkelthæfter* kan rekvireres gennem bogladerne til en pris af kr. 5,50.

Redaktion: overarkivar, mag. art. VAGN DYBDAHL,
rektor, mag. art. ERIK RESKE-NIELSEN,
professor, dr. phil. RUDI THOMSEN.

Bidrag til dette hæfte er yderligere leveret af universitetsadjunkt, cand. mag. H. P. CLAUSEN (H.P.C.), bibliotekar, cand. mag. POUL ENEMARK (P.E.), professor, dr. phil. KNUD HANNESTAD (K.H.), professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN (S.H.), lektor, dr. phil. JØRGEN HÆSTRUP (J.H.), amanuensis, cand. mag. HELGE PALUDAN (H.P.), cand. mag. OLE KARUP PETERSEN (Okp.) og amanuensis, cand. mag. NIELS THOMSEN (N.Th.).

Redaktionens adresse / *Editorial office*: Erhvervsarkivet, Vester Allé 12, Århus C, Denmark.

ALMINDELIG HISTORIE

PETER SCHINDLER: *Marietas og Giovannis Italienshistorie.* (Hirschsprung, 1962). 238 s. + XXIV pl., 29,75 kr.

Den meget skrivende Peter Schindler, som ifølge rettroende katolikker ikke må kaldes pater, men i stedet skal betitles med det pompøse udtryk monsignore, har fået den lyse idé at skrive en Italienshistorie til brug for danske turister i stil med de historiebøger, de italienske skolebørn må lære. Lige så lys som ideen er, lige så afskrækkende er udførelsen. Schindlers bog vrimler i den grad med graverende fejl, at man for ikke at få sine begreber om Italiens historiske udvikling komplet forvirret bør gå i den allerstørste bue uden om den. Det er ikke historieskrivning, men historieforvanskning.

R. A. G. CARSON: *Coins. Ancient, Mediaeval & Modern.* (Hutchinson, 1962). 642 s. + 64 pl., 105 sh.

Blandt de fremstillinger af møntvæsenets universalhistorie til brug for en bredere læserkreds, der hidtil er udsendt, er dette værk af magister Carson fra British Museums møntsamling både det mest omfattende og det mest vederhæftige. Carson er selv specialist i den romerske numismatik, og afsnittet om de romerske mønter, som sammen med fremstillingen af den græske mønthistorie optager en trediedel af teksten, hører da også til de bedste i bogen; men som helhed fremgår det af Carsons værk, at han er all-round orienteret i numismatikkens utallige forgreninger. Samme omfang som den antikke mønthistorie har skildringen af Europas møntvæsen i middelalder og nyere tid; men dette har kun kunnet blive til et yderst groft rids, som det ikke mindst fremgår af, at der herved blot er blevet afmålt 3 sider til samtlige danske mønter fra Sven Tveskægs penninge til tronfølgerdaleren fra 1958. Noget mere tilfredsstillende er behandlingen af de fremmede verdensdele i tredie del, specielt skildringen af Kinas interessante møntvæsen fra oldtiden til vore dage.

Carsons bog afsluttes af en udvalgt bibliografi opstillet efter samme skema som texten og et fortræffeligt register, og endelig indeholder det 64 plancher med ialt 1061 møntgengivelser. I betragtning af bogens vidtspændende emne havde et langt mere omfattende illustrationsmateriale været ønskeligt; men det havde naturligvis ikke kunnet undgå at influere på prisen.

Med sit begrænsede omfang vil Carsons bog på ingen måde kunne tilfredsstille den, der søger specialoplysninger om et enkelt områdes mønter. Men til en almindelig orientering om de forskellige landes møntserier og de historiske omstændigheder, hvorunder de har set dagens lys, vil den være til største nytte. Den skal nok især vinde vid udbredelse blandt møntsamlere verden over.

E. M. CARUS-WILSON (ed.): *Essays in Economic History. Vol. II–III.* (Edward Arnold, 1962). 373 + 393 s., 50 sh. pr. bd.

I 1954 udgav The Economic History Society et bind afhandlinger med samme titel som disse bind. Det rummede 24 udvalgte afhandlinger fra Economic History og fra Economic History Review med emner fra middelalderen til det 20. årh., fortrinsvis hentet fra engelsk historie. Dette bind (se NFH VI 188) blev modtaget med megen anerkendelse og interesse og er vistnok allerede genoptrykt. Man har derfor ment, at der ville være basis for at udgive yderligere to bind afhandlinger, som nu foreligger og do-

kumenterer planens rigtighed. Bind 2 omfatter afhandlinger fra middelalderen til slutningen af 18. årh., kronologisk ordnede efter emner, mens bd. 3 går fra 1782 til 1938, kronologisk ordnet efter afhandlingernes publiceringsår. Ved en del afhandlinger, hvor forfatteren endnu lever, er der i en efterskrift omtalt senere studier over emnet; men ellers fremtræder afhandlingerne uændret. Udvalget er også denne gang meget centralt (det er hentet fra en lang række tidsskrifter og årsskrifter); i det hele et særdeles nyttigt værk, som mange historikere vil have glæde af at have stående.

Z. RUDY: *Ethnosoziologie sowjetischer Völker. Wege und Richtlinien.* (Francke, Bern, 1962). 243 s., 24,50 sfr.

Forfatteren er professor i sociologi i Israel, og hans værk, der viser nøje fortrolighed med sovjetrussisk forskning, behandler en række problemer vedrørende etnosociologien, dvs. etnografi på samfundsstrukturel basis. Han koncentrerer sine undersøgelser om visse tatariske, albanske og tungusiske stammesamfund og belyser først og fremmest disses religiøse forestillinger og socialøkonomiske samfundsgrundlag. Værket indledes med en oversigt over forskningens udvikling og en – beklageligt kort og intetsigende – fremstilling af fagets metodologi. *K. H.*

H. FEHR: *Deutsche Rechtsgeschichte.* (6. verb. Aufl.; de Gruyter, 1962). 342 s., 28 DM.

Den schweiziske retslærdes klassiske værk foreligger her i ny udgave. Teksten er stort set uændret; men den ræsonnerende litteraturliste er ført à jour. Forfatteren præciserer selv, at han ikke bare ønsker at behandle selve retsinstitutionerne, men også deres betydning for folkets liv: »Volkskunde und Rechtskunde müssen inniger zusammen marschieren«. I sin rolige og klare fremstilling skelner han i middelalderen mellem den kraftfulde kejsertid (900–1250) og den ret jammerlige kurfyrstetid (1250–1500). Man kunne pege på en anden udviklingslinje – dannelsen af territorialstaterne, som begynder at udkrystalliseres i 12. årh., og som først blev ophævet (for en tid) af Hitler – som egentlig er nok så epokeskabende. Behandlingen af nazismen er meget kort og klart fordømmende. Fremstillingen slutter med 1945. *K. H.*

E. LUND og B. BAUNSGAARD: *Danmarks historie* (Gyldendals vægkort): 190×210 cm, 300 kr. *Teksthefte:* 44 s. + 6 kort, 12 kr. (Gyldendal, 1963).

Det foreliggende kort forbinder på storartet måde det fysiske og kulturhistoriske element i vort lands historie, og det er både særdeles klart og pædagogisk overskueligt. Foruden selve Danmark omfatter kortet bikort over de nordiske riger i 17. årh. og over Grønland fra de ældste tider til i dag. Til kortet er knyttet et teksthefte, som bl. a. består af en nyttig alfabetisk lokalitetsfortegnelse med en kortfattet angivelse af de enkelte steders historiske betydning (f. eks.: Kyndby, K. s., Frederiksborg a. Gravplads fra germansk jernalder. Kraftværk 1940). Oplysningerne er særligt fyldige for Grønlands vedkommende. Desuden indeholder teksthæftet en række specialkort, som viser bebyggelsen i Danmark gennem tiderne. Disse kort er af særlig stor interesse for oldtiden og middelalderen, idet bosættelsen af landet i alt væsentligt var afsluttet før reformationen; men de belyser f. eks. også udmærket den intensiverede bosættelse i Vestjylland i slutningen af forrige og begyndelsen af dette århundrede.

K. H.

OLDTIDEN

Mennesket gennem årtusinder. (Hassing, 1962). 307 s., 159 kr.

På grundlag af bidrag fra over hundrede videnskabsmænd fra hele kloden har verdensforetagendet »Time«s redaktion bistået af professor Carleton S. Conn og museumsinspektør Robert H. Dyson, jun., begge USA, skabt et kæmpeværk i stil med »Kulturens Kilder«, et værk, som opridser et anskueligt billede af menneskekulturens udvikling i gammel tid. Det er nu med magister Torben Lundbæk fra Nationalmuseets etnografiske samling som redaktør udsendt på dansk under titlen »Mennesket gennem årtusinder«.

Dispositionen er velgennemtænkt. I første del findes en almen behandling af menneskeslægtens udvikling siden abestadiet, af primitiv religion og kunst og af den fødeproducerende revolutions epokegørende betydning for den kommende kulturudvikling. Derefter gives der som anden del en oversigt over de forskellige højkulturer, der opstod rundt om på kloden takket være udnyttelsen af de rige muligheder, de nye landbrugserhverv indebar. Og endelig fremdrages i tredje del en række moderne paralleller til de gamle kulturer, afsluttet med en epilog om den moderne tekniks sejrrige fremtrængen i U-landene på de gamle kulturers bekostning.

Som helhed er det lykkedes at præsentere det betydningsfulde kulturhistoriske stof på en forbilledlig klar og overskuelig måde. Til uddybning af forståelsen er værket forsynet med et overdådigt illustrationsmateriale: næsten 400 billeder, som praktisk taget alle er i farver. Men desværre beherskes billedudvalget i alt for høj grad af kæmpemæssige uhistoriske rekonstruktioner i allerværste tegneseriestil. Disse pop-illustrationer tager på en sørgelig måde glansen af det gode stykke populærvidenskab (med eftertryk på ordet populær), den dygtigt redigerede text er.

The Cambridge Ancient History. Revised edition of Volumes I–II. (Cambridge Univ. Pr., 1962–63). 7 hæfter, fra 19 til 72 sider, 3 sh. 6 d. – 8 sh. 6 d.

Af den præliminære udgave af den nye Cambridge Ancient History bd. I–II, som udsendes kapitel for kapitel i særlige hæfter (se NFH XIII s. 36), er der nu udkommet 7 nye hæfter: William Hayes: Egypt: Internal Affairs from Tuthmosis I to the Death of Amenophis III, part 1–2; J.-R. Kupper: Northern Mesopotamia and Syria; O. R. Gurney: Anatolia c. 1750–1600 B.C.; Desborough and N. G. L. Hammond: The End of Mycenaean Civilization and the Dark Age; John Chadwick: The Prehistory of the Greek Language. Vi er kort sagt godt på vej til at få den grundige, tidssvarende håndbog i den ældre orients (inklusive Kreta-Mykenæs) historie, som vi nu har savnet så længe.

ORIENTEN

H. W. SAGGS: *The Greatness that was Babylon.* (Sidgwick & Jackson, 1962). 562 + 66 pl., 63 sh.

Til trods for den pop-klingende titel er der tale om et gennemsolidt værk, en dybtgående, tidssvarende fremstilling af hele Mesopotamiens – ikke blot Babyloniens – historie og kultur i videste forstand fra forhistorisk tid frem til den nybabylonske periode ved docenten i akkadisk ved Londons universitet, dr. H. W. Saggs. Han fremstiller sit emne på en forbilledlig klar måde, men lefler aldrig for den brede læserkreds, hans bog henvender sig til. På en lang række punkter lader han læseren stifte bekendtskab med den moderne problemdiskussion og de allernyeste forskningsresultater, og i vid udstrækning citerer han centrale passager af det skriftlige kildemate-

riale, som han gennem årelange studier er blevet dybt fortrolig med. Til gengæld synes han ikke at have noget nært forhold til den mesopotamiske billedkunst; den spidses af med få sider. Men lades læseren således i stikken på dette væsentlige punkt, får han til gengæld lejlighed til selv at gøre sig nærmere bekendt med det takket være de 66 fornemme billedplancher, hvormed bogen er forsynet.

Alt i alt turde »The Greatness that was Babylon« være den mest givende introduktion i de gamle mesopotamiske kulturkomplexer, der er tilgængelig for en bredere læserkreds af ikke-fagmænd.

MARTIN A. BEEK: *Atlas of Mesopotamia.* (Nelson, 1962). 164 s., 70 sh.

I forrige hæfte (NFH XIII s. 100) omtaltes den tyske udgave af det fascinerende hollandske billed- og kortværk om de gamle mesopotamiske kulturer. Nu er der også udsendt en engelsk udgave med nøjagtig samme indhold og udstyr, men til en betydeligt lavere pris.

JACOBA TADEMA SPORRY: *Det gamle Ægypten.* (Branner og Korch, 1962). 255 s., 31,75 kr.

Formålet med denne bog om Ægyptens oldtid af den hollandske forfatterinde fru Tadema Sporry er at åbne ungdommens øjne for det storartede i Nil-landets gamle kultur. Det mærkes tydeligt, at fru Sporry ikke selv er fagmand, men bare er andenhånds popularisator. Derfor bliver det kun til underholdning, medens man bliver snydt for enhver form for analyse af grundfænomenerne i det ægyptiske kulturliv.

I første del opøses en alt for broget blanding af stof til belysning af statsstyre og samfundsorganisation, religiøse anskuelser, åndskultur, kunst og dagligliv, altsammen uden nogen dybere fundering. I anden del gives en kronologisk gennemgang af Ægyptens historie fra forhistorisk tid til Kleopatras død, og også denne viser klart, at forfatterinden ikke ville have skadet sig selv ved at blive lidt mere fortrolig med sit stof, inden hun greb pennen. Det bedste her som i første del er den lejlighedsvise omtale af forskellige betydningsfulde arkæologiske opdagelser; men det er jo også stof, som selv en mellemskoleelev ville kunne fremlægge.

Illustrationsmaterialet er som helhed lige så ringe som texten: der er i hovedsagen tale om ikke-autentiske tegninger, hvoriblandt en lang række uhistoriske rekonstruktioner i tegneseriestil.

DONALD HARDEN: *The Phoenicians.* (Thames & Hudson, 1962). 336 s., hvoraf 48 pl., 30 sh.

Endelig foreligger der et grundigt, tidssvarende oversigtsværk om de gamle fønikere. Det er forfattet af den engelske museumsmand Donald Harden og udkommer i Glyn Daniels værdifulde serie »Ancient Peoples and Places«, til hvilken emnet i høj grad passer, idet kildematerialet for en meget stor del er af arkæologisk art: fra de omfattende udgravninger i Syriens kystland såvel som i Karthago.

Med et personligt kendskab til Middelhavets fønikiske lokaliteter og en solid forankring i kildemateriale og nyere videnskabelig litteratur behandler Harden fønikernes liv og skæbne i hjemland såvel som i det vidtstrakte koloniområde, specielt Karthago. Desværre er den egentlige historiske fremstilling vel summarisk – uden tvivl fordi forf. selv er arkæolog. Til gengæld gives der en absolut tilfredsstillende oversigt over de forskellige aspekter af det fønikiske samfundsliv i øst som i vest. Alt i alt betragter Harden fønikerne med sympatiske øjne, idet han bestræber sig på at vurdere dem ud fra deres egne forudsætninger og ikke, som det i betragtning af overleveringens karakter så hyppigt er tilfældet, forfalder til at anlægge deres græske og romerske modstanderes synsvinkel.

På 48 dybtryksplancher præsenteres et al-

sidigt udvalg af det arkæologiske materiale, ikke mindst den fønikiske billedkunst, som Harden bedømmer mere positivt end vanligt i fagkredse. Endnu mere bemærkelsesværdige er bogens talrige instruktive kortskitser, som i høj grad tjener til at levendegøre texten.

JAMES B. PRITCHARD: *Gibeon, where the sun stood still – the discovery of the biblical city.* (Princeton University Press, 1962). 176 s. + 48 pl., 5.75 $.

Siden 1956 har den bekendte amerikanske Palæstina-arkæolog professor James B. Pritchard – især kendt fra de store værker »Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament« og »The Ancient Near East in Pictures Relating to he Old Testament« – ledet en udgravningsekspedition til den lille landsby el-Jib to mil nord for Jerusalem, som ifølge en teori fra forrige århundrede skulle være stedet for den fra Bibelen så bekendte by Gibeon (se især Josvas Bog kap. 10 vers 12 f.). I forskellige tidsskrifter har han udsendt en række præliminære rapporter, og nu har han givet en samlet beretning om udgravningsforetagendet i bogen »Gibeon, where the sun stood still«. Denne henvender sig med sin lettilgængelige, populære form i udpræget grad til en bred læserkreds, men indeholder også meget hidtil ukendt stof, som vil være af interesse for fagfæller verden over.

Gennem en lang række keramikfund med indskrifter bringes et definitivt bevis for, at el-Jib virkelig rummer det gamle Gibeon. Endvidere har udgravningsforetagendet afsløret et imponerende vandforsyningsanlæg fra o. 1000 f. v. t., som satte gibeoniterne i stand til at modstå selv meget langvarige belejringer, og på samme måde har Pritchard afdækket et kolossalt vinproduktionsanlæg – det ældste i historien – som viser, at Gibeon må have været det gamle Palæstinas Bordeaux. Først og fremmest giver bogen dog et levende indtryk af, hvordan bosættelsen i Gibeon har udviklet sig fra tidlig bronzealder frem til romertiden, og hvordan dagliglivet har formet sig inden for byens mure. Det er en bog, som i rigt mål kaster lys over Det gamle Testamentes Palæstina, og det uden nogen form for prokuratorisk tendens.

G. VERMES: *The Dead Sea Scrolls in English.* (Pelikan Books, 1962). 255 s., 4 sh. 6 d.

Siden fundet af dødehavsrullerne i 1947 er der udsendt en sand syndflod af arbejder om disse 2000 år gamle religiøse skrifter, og de mest forskelligartede teorier og udlægninger er blevet fremsat. For at give en bredere læserkreds mulighed for selv at danne sig en forestilling om skrifternes indhold har nu orientalisten og teologen dr. Vermes, som tidligere har udsendt forskellige videnskabelige værker om skrifterne, leveret en oversættelse af dem. Indledningsvis orienterer han på en klar måde læseren om den menighed ved Qumram, til hvis bibliotek skriftrullerne hørte.

ANTIKKEN

HANS VOLKMANN: *Die Massenversklavungen der Einwohner eroberter Städte in der hellenistisch-römischen Zeit.* (Akademie der Wissenschaften und der Literatur in Mainz, Abhandlungen der geistes- und sozialwissenschaftlichen Klasse Jahrgang 1961 Nr. 3; Franz Steiner, Wiesbaden). 128 s., 12 DM.

I den sidste halve snes år har tyske oldtidshistorikere i vid udstrækning kastet sig over udforskningen af det antikke slaveris historie. Som et led i dette arbejdsprogram, der for en stor del har til formål at levere en velunderbygget tilbagevisning af den letkøbte marxistiske forklaring af oldtidens samfundsfænomener ved trylleformularen »slaveholdersamfund«, har professor Hans Volkmann i Køln nu udsendt en studie over den slavelod, som ifølge antik folkeret meget hyppigt ventede befolkninger i byer, der blev erobret i krig. Det er et særdeles grundigt arbejde, som ud fra et minutiøst studium af den lidet

fyldestgørende overlevering fremdrager alle kendte tilfælde af »Massenversklavung« fra middelhavsverdenens forskellige geografiske områder i hellenistisk og romersk tid og i fortsættelse deraf går ind på de forskellige principielle forhold ved den pågældende Versklavung. Volkmanns lærde værk er den første systematiske behandling af emnet, der har set dagens lys.

HELLAS

R. W. HUTCHINSON: *Prehistoric Crete.* (Penguin Books, 1962). 373 s. + 32 pl., 10 sh. 6 d.

Dette er den mest pålidelige og mest tidssvarende oversigt over Kreta-arkæologien, der foreligger. Forfatteren, som nu er lektor i klassisk arkæologi i Cambridge, har været inspektør for de britiske udgravninger på Kreta fra 1934 til 1947 og har herigennem fået et enestående kendskab til den arkæologiske udforskning af den dejlige ø. Han følger dennes skæbne fra stenalder til klassisk tid med en særlig udførlig behandling af den minoiske periode og betragter den altid som en organisk del af den større nærorientalsk-græske verden. Hans bog er en sand guldgrube for fagfæller, fyldt med detailler om de enkelte fundgrupper og om de slutninger, som kan uddrages herfra om samfundslivets enkelte sider. Men for ikke-fagmanden er det ikke noget lettilgængeligt værk, idet det springer fra det ene emne til det andet og ikke bekymrer sig om at sammenføje enkelthederne til større synteser. Som afslutning en fortræffelig bibliografi samt et register, der absolut ikke er tilfredsstillende.

R. F. WILLETTS: *Cretan Cults and Festivals.* (Routledge and Kegan Paul, 1962). 362 s., 45 sh.

I tilslutning til sit dybtgående værk om det postminoiske Kretas samfundssystem, »Aristocratic Society in Ancient Crete« (se NFH VII s. 1 f.) har lektor Willett fra Birmingham universitet i den foreliggende bog taget det kretiske kultvæsen (inklusive de religiøse fester), som ikke var medtaget i det oprindelige værk, op til indgående behandling. Willett hører til de forskere, der er mindre positivt indstillet over for Ventris' tydning af Linear B, og tager derfor ikke hensyn til de nytilkomne skriftdokumenter, som i øvrigt bortset fra visse gudenavne ikke yder særlig meget nyt på det religiøse område. Men ellers er han trængt dybt ind i alt foreliggende kildemateriale, og under udnyttelse af en imponerende mængde specialværker har han skabt et værk om Kretas religiøse liv lige fra den minoiske periode, som ikke alene beriger vore forestillinger om det kretiske samfundssystem, hvormed de religiøse ytringsformer altid bringes i nær forbindelse af forfatteren, men som også er af allerstørste betydning for forståelsen af den samlede græske religionshistorie, inden for hvilken Kreta altid vil spille en central rolle. Mangt og meget i Willetts fremstilling har ifølge sagens natur en hypotetisk karakter; men som helhed vil værket være en særdeles anvendelig håndbog om emnet, og det vil danne det naturlige udgangspunkt for alle fremtidige forskninger over dette.

THUCYDIDES: *The Peloponnesian War.* Translated by Rex Warner. (Cassell, 1962). 557 s., 25 sh.

Dette er en mere pompøs, indbundet udgave af den kyndige og levende oversættelse af Thukydids historieværk, den bekendte engelske klassiker Rex Warner udsendte i Penguin-serien i 1954. På et par indledende sider fortæller Warner kort om Thukydids liv og værk. Derimod giver han ikke nogen form for kommentar til selve historieværket, hvad der nok vil mindske dets anvendelighed for ikke-fagmænd. Til gengæld har Warner været så fri lejlighedsvis at flytte mindre detailler i Thukydids fremstilling ned i fodnoter; for det ville den gamle historiker sikkert også have gjort, hvis han havde levet i dag!

JAMES J. BUCHANAN: *Theorika.* A Study of Monetary Distributions to the Athenian Citizenry during the Fifth and Fourth Centuries B. C. (J. J. Augustin, Locust Valley, 1962). 95 s., 3 $.

I betragtning af den centrale rolle, Theorika spillede i Athens historie i midten af det 4. årh., er det i høj grad berettiget, at denne institution gøres til genstand for monografisk behandling i den foreliggende lille bog. For at kunne vurdere teaterkassen på en bredere baggrund nøjes forfatteren, der er ansat ved Southern Methodist University, ikke med at dykke ned i det store problemkomplex om dens opståelsestid (som Buchanan sætter kort efter peloponnesiske krigs afslutning) og dens videre udvikling og skæbne under Eubulos, Demosthenes og Lykurg; han gennemgår også indledningsvis alle former for pengeuddelinger til det athenske folk siden perserkrigenes dage, herunder misthoforiens forskellige former. Buchanans bog er en lærd undersøgelse, som i vid udstrækning præsenterer de primære kilder, vi må bygge på, i originalsprog og i oversættelse, og tager hensyn til en lang række nyere specialværker. At forf.s litteraturkendskab dog ikke er fuldt tilfredsstillende, ses f. ex. af, at Labarbes fundamentale værk om Themistokles' flådereform, der var af så stor betydning i pengeuddelingernes historie, ikke er med.

HELMUT BERVE, GOTTFRIED GRUBEN & MAX HIRMER: *Griechische Tempel und Heiligtümer.* (Hirmer, München, 1961).. 286 s. + 210 pl., 74 DM.

Den verdenskendte tyske kunstfotograf professor Max Hirmer har nu skabt et imponerende billedværk om den græske religiøse arkitektur, i første række templerne, men også andre anlæg, som på den ene eller anden måde har været knyttet til gudekulten, bl. a. også gymnasier og teatre. På 210 plancher, hvoraf 36 i farver, bringes der et særdeles repræsentativt udvalg af arkitekturrester med tilhørende skulptur fra en række centrale helligdomme fra den samlede græske verden, fra Lilleasien i øst og Magna Graecia og Sicilien i vest. Men for Hirmer er det ikke tilstrækkeligt at vise den hellige arkitektur. Han ønskede også, at læseren skal forstå den som produkt af en samling dybtgående religiøse anskuelser og ligeledes som exponent for en højtstående byggekunst i kraftig udvikling. Med dette formål for øje har han til sin billedskat knyttet to omfattende textafsnit. På de første hundrede sider gør den bekendte oltidshistoriker professor Helmut Berve på en samtidig dybtgående og spirituel måde rede for hver enkelt af de helligdomme, Hirmers kamera har indfanget, ud fra en religionshistorisk-kulturel synsvinkel. I resten af bogen giver den kyndige specialist i gammel græsk arkitektur dr. Gottfried Gruben en grundig orientering i de enkelte arkitekturkomplexers byggehistorie og klarlægger samtidig den græske byggekunsts udvikling i almindelighed.

Desværre er det ikke lykkedes at få bogens tre bestanddele til at gå op i en højere enhed. Men derfor vil »Griechische Tempel und Heiligtümer« alligevel virke stærkt berigende på de mange verden over, som interesserer sig for den gamle græske kunst og kultur. Ikke mindst Hirmers billeder, som både er skønne og tillige dejligt ukrukkede, skal nok sikre begen vid udbredelse.

ROM

PAUL MACKENDRICK: *The Mute Stones Speak.* The Story of Archaeology in Italy. (Methuen, 1962). 369 s., 35 sh.

Hidtil har der manglet en bog, som kunne orientere en bredere læserkreds om de betydningsfulde opdagelser, hvorigennem den klassiske oldtid er genopstået på Italiens jord. En sådan bog er nu leveret af en førsterangs fagmand, professor MacKendrick fra Wisconsin, der som tidligere direktør ved det amerikanske arkæologiske institut i Rom har fået et indgående personligt kendskab til Italiens oldtidsminder. Han fortæller på en le-

vende måde om, hvordan de forskellige arkæologiske komplekser i Italien er kommet for dagens lys. Men det er ham ikke nok at give denne historik. Han vil have læseren til at forstå de enkelte oldtidsminder som naturlige led i Italiens kulturelle og kunstneriske udvikling. Følgelig disponerer han ikke sin fremstilling topografisk, men kronologisk, i forskellige tidsafsnit fra neolitisk tid til det kristne Roms dage, og på en ganske naturlig måde bevæger han sig frem og tilbage mellem det betydningsfuldeste monumentområde, Rom, og de forskellige vigtige fundsteder rundt om i Italien. Herved kommer den italiske oldtids arkitektoniske udvikling til at fremstå som et organisk hele.

MacKendricks bog er forsynet med et væld af illustrationer, dels fotos, dels instruktive rekonstruktioner og tegninger, som i høj grad uddyber læserens forståelse af det spændende emne. Men gennemgående er illustrationsmaterialets kvalitet for ringe.

KARL LUKAN: *Land der Etrusker.* (Schroll, Wien, 1962). 144 s., 26 DM.

En etruskerbog ud over det sædvanlige. Den indeholder en præsentation af omkring 60 lokaliteter, hvor der i dag findes håndgribelige, men hyppigt godt skjulte spor af de gamle kulturskabere. I næsten alle tilfælde indskrænker denne præsentation sig til en venstre- + en højreside. Den første af disse indeholder en summarisk text om de seværdigheder, der findes, hyppigt illustreret med afbildinger af fundgenstande fra stedet og i en lang række tilfælde forsynet med kortskitser, således at læseren uden besvær kan finde frem til det, der er af interesse. Højresiden er helliget et helsidesbillede, og med ganske få undtagelser er der tale om exteriører med ruiner fra den etruskiske periode. Billedmaterialet skyldes i overvejende grad den fremragende fotograf Gerhard Klammet, som har en særlig evne til at fremtrylle en Piranesisk stemning.

I sig selv er Lukans bog ikke egnet til at orientere i det etruskiske kulturkomplex. Men som supplement til en af de sædvanlige populærvidenskabelige fremstillinger vil den være til stor nytte for den læser, der ønsker at stifte personligt bekendtskab med Italiens righoldige etruskerminder.

HOWARD H. SCULLARD: *A History of the Roman World 753–146 B. C.* (Methuen, 1961). 480 s., 42 sh.

London-professoren i oldtidshistorie Howard H. Scullards bind om det gamle Rom frem til 3. puniske krigs afslutning i »Methuen's History of the Greek end Roman World« har siden den første udsendelse i 1935 vist sig særdeles anvendeligt i universitetsundervisningen. Den nu foreliggende 3. udgave er stort set identisk med de to foregående, men med mindre rettelser, der er blevet gjort nødvendige af den nyeste forskning. Særlig interesse knytter sig til et nyt appendix, »Italy end Early Rome«, som giver en værdifuld oversigt over den nyeste udforskning af den italiske og romerske forhistorie frem til o. 500 f. v t. I fodnoter er der gjort opmærksom på den nyeste litteratur om forskellige problemkomplexer, og også i den afsluttende kortfattede Select Bibliography har den sidste halve snes års hovedværker vundet indpas.

Untersuchungen zur römischen Geschichte herausgegeben von Frans Altheim. I. (Klostermann, 1961). 292 s., 38 DM.

Den idérige og usædvanligt produktive oldtidshistoriker professor Franz Altheim har med den foreliggende bog påbegyndt at udsende en række enkeltundersøgelser over den romerske historie, som dels skal supplere fremstillingen i de hidtil udkomne to bind af hans Römische Geschichte (gående til år 338 f. v. t.) og dels skal berede jordbunden for de kommende bind. Bogen falder i tre omtrent lige store dele. Første, som er forfattet af Altheim selv med forskellige medarbejdere, omhandler forskellige detailproblemer fra den ældste italiske historie, bl. a. nogle

nyfund fra Valcamonica, hvis klippetegninger og -indskrifter Altheim tidligere har beskæftiget sig intenst med. Anden del, til hvilken Altheim ligeledes har haft forskellige medarbejdere, behandler den romerske annalistiks problematik i nær tilknytning til Polybs historieværk. Endelig indeholder sidste del en dissertation af Dietrich Felber fra Berlins frie universitet: »Caesars Streben nach der Königwürde«, hvori Alföldis og Krafts nye teorier om Cæsars forhold til monarkiet tages op til kritisk revision.

Fælles for alle bogens afsnit er, at de som videnskabelige detailundersøgelser i udpræget grad henvender sig til specialisten.

J. P. V. D. Balsdon: *Roman Women.* Their History and Habits. (Bodley Head, 1962). 351 s. + 16 pl., 30 sh.

For første gang foreligger der nu en samlet behandling af kvinden i det gamle Rom, forfattet af lektoren i oldtidshistorie i Oxford J. P. V. D. Balsdon. Hans bog falder i to dele: først får læseren præsenteret et galleri af kendte kvinder fra Roms tusindårige historie fra kongetiden frem til Konstantin den Stores moder, den hellige Helena, og dernæst gives en systematisk gennemgang af den rolle, kvinden spillede i familie og samfundsliv, og af de vilkår, hvorunder hun levede. Med sin solide forankring i det bevarede kildemateriale og sin forsigtige kritik vil bogen tilfredsstille fagfællen, og samtidig vil den takket være en ualmindelig levende og charmerende fremstillingsform i høj grad fængsle en bredere læserkreds med interesse for gamle kulturforhold. Det er et fint stykke populærvidenskab.

Helmut Simon: *Roms Kriege in Spanien 154–133 v. Chr.* (Frankfurter wissenschaftliche Beiträge; Klostermann, 1962). 204 s., 18 DM.

I 154 f. v. t. begyndte i Spanien en lang række voldsomme kampe, som varede ved til Numantias indtagelse i 133. For første gang har den tyske oldtidshistoriker Helmut Simon fra Frankfurt forsøgt at følge begivenhederne skridt for skridt for på dette solide grundlag at kunne bedømme hovedlinierne i den romerske politik. I 1961 disputerede han på den kildekritiske undersøgelse »Roms Kriege in Spanien 154–133 v. Chr.«; men kort efter døde han. Nu er hans værk udsendt som et minde om en ung håbefuld historiker, som gennem en grundig forskningsindsats har bragt vor viden om romersk imperiepolitik i 2. årh. et betydeligt skridt videre. Der mangler desværre en sammenfatning af enkeltresultaterne til en hovedkonklusion; en sådan nåede Simon ikke selv at udarbejde, og udgiveren, prof. Hermann Strasburger, har af pietetshensyn ikke villet tilføje noget til Simons manuskript.

Friedrich Vittinghoff: *Kaiser Augustus.* (Musterschmidt). 104 s.

Som bind 20 i den populære serie »Persönlichkeit und Geschichte« har oldtidshistorikeren, professor Vittinghoff fra Kiel tegnet et rigtnuanceret billede af Augustus og hans regeringssystem. Han har tydeligt nok modtaget talrige impulser fra Syme, men stræber overalt efter at bedømme principatets stifter sine ira et studio. Hele bogen igennem ses det klart, at forfatteren til »Römische Kolonisation und Bürgerrechtspolitik unter Caesar und Augustus« har et solidt førstehåndskensdkab til Augustus' historie og den moderne diskussion om det nye principat som forfatningsform. Hans Augustus-biografi kan med sindsro overlades seriens brede læserkreds.

Dieter Timpe: *Untersuchungen zur Kontinuität des frühen Prinzipats.* (Historia, Einzelschriften Heft 5; Franz Steiner, 1962). 133 s.

Som bidrag til den stående diskussion om principatets statsretslige grundlag har dr. Dieter Timpe fra Freiburg i en dissertation fra 1956/7, som nu udgives i gennemarbejdet

skikkelse, kastet sig over problemet om herskermagtens kontinuitet i perioden fra Augustus' død til Vespasians magtovertagelse. Efter en længere indledning, hvori der gives en klar oversigt over kontinuitetsproblemets behandling i den nyere forskning, siden Mommsen, såvel som i den antikke overlevering, i første række hos Tacitus, undersøger forf. minutiøst, hvad der hændte ved regeringsskifterne i 14, 37, 41, 54 og 68/69; på grundlag heraf uddrager han i slutkapitlet en række betydningsfulde konklusioner om de magtbeføjelser på hvilke princeps' herskermagt hvilede, og først og fremmest klarlægger han, hvorledes principatet efterhånden mere og mere udviklede sig fra et oprindeligt julisk familieherredømme til en almen statsretslig institution. Det er i hele sit anlæg et lærd værk, som i høj grad beriger forskningen om det tidlige principat.

ERIC BIRLEY: *Research on Hadrian's Wall.* (Titus Wilson, 1962). 319 s. + 18 pl., 37 sh. 6 d.

Om den imponerende fæstningsmur, kejser Hadrian lod bygge ved provinsen Britanniens nordgrænse, foreligger der i dag en uoverskuelig mængde speciallitteratur, og derfor er der et meget presserende behov for en tidssvarende håndbog om muren til brug for arkæologer såvel som interesserede ikke-fagmænd. Nu har professoren i det romerske Britanniens historie og arkæologi ved Durhams universitet, Eric Birley, der er den største nulevende kapacitet vedrørende muren og dens udforskning, udsendt bogen »Research on Hadrian's Wall«. Heri opridser han først mur-forskningens udvikling i almindelighed lige fra Henrik VIII's dage, og derpå redegør han ret minutiøst for udforskningen af murens enkelte små led. Det er et grumme lærd værk med et væld af oplysninger, som vil blive stærkt påskønnet af fagarkæologer. Men den store masse af arkæologi-interesserede britter, som tørster efter en almenforståelig status over murforskningen, har Birley unægtelig snydt. Ikke alene er fremstillingen tør og detailspækket; men hvad værre er, forudsætter Birley en lang række grundlæggende fakta bekendte for læseren. Dermed kommer hans bog for ikke-fagmanden til at svæve frit i luften.

MIDDELALDEREN

W. ULLMANN: *Principles of Government and Politics in the Middle Ages.* (Methuen, 1961). 320 s., 30 sh.

Forfatteren giver i denne bog en analyse af den middelalderlige herskermagt og dens grundlag. Værket er i sin problematik både historisk og retshistorisk, og forfatteren fremhæver med rette den i middelalderen uløselige forbindelse herimellem. Han søger i sin fremstilling at tegne en linje, som peger frem mod nutiden, belyst ved tre afgørende former for herskermagt. Pavemagten er med religiøs og filosofisk begrundelse helt baseret på en teokratisk konception – kongemagten var oprindelig også teokratisk udformet, men blev navnlig i England modificeret af feudalismen, medens den i Frankrig i højere grad bevarede sit guddommelige præg – og endelig er der folket, som i senmiddelalderen i stigende grad gjorde sig gældende, f. eks. gennem Marsiglio da Padova; herfra går der en ubrudt linje frem til moderne demokratiske styreformer. *K. H.*

R. WENSKUS: *Stammesbildung und Verfassung. Das Werden der frühmittelalterlichen Gentes.* (Böhlau, 1961). 656 s.

Forfatteren har i denne uhyre grundige og værdifulde bog taget det germanske stammebegreb op til undersøgelse og følger begrebet i alle dets aspekter. Ordet Gemeinschaft ven-

der uafladeligt tilbage i fremstillingen. Hans værk, der er tungt skrevet, echt germanisch, er i høj grad formet som en debat af den tidligere forskning (han har her beklageligvis overset Lukmans arbejder) og giver bl. a. på grundlag af filologisk materiale en nyttig revision af det i forskningen nok så tågede stammebegreb. Han belyser bl. a. vanskelighederne ved at definere og lokalisere et indogermansk »urfolk« og følger stammebegrebets udvikling og ændringer fra forhistorisk tid over romertid og folkevandring til middelalderen. Som venteligt er hans undersøgelser helt koncentreret om Tyskland med mindre udblik over Frankrig, England, Nederlandene og Skandinavien. Hans kort udmærker sig ved en undertiden lidt forbløffende præcision i placeringen af de enkelte stammer. *K. H.*

R. W. SOUTHERN: *Ridder og klerk. Middelalderen i støbeskeen.* (Rosenkilde & Bagger, 1962). 295 s.

Den engelske udgave af Southerns åndrige og inciterende behandling af Nordvesteuropas ånds- og samfundshistorie i 10.–12. årh. er anmeldt i NFH VIII s. 29. Den foreligger her på dansk i en klar og udmærket oversættelse ved dr. phil. Georg Rona. *K. H.*

S. PAINTER: *Feudalism and Liberty. Articles and Addresses.* (John Hopkins Press, 1961). 313 s., 5.50 $.

Udgiveren af denne bog fremhæver med rette, at Sidney Painters styrke mere lå i hans bøger end i hans afhandlinger, men at disse dette til trods har stor værdi. Painters levende interesse for og vældige viden om højmiddealderens kultur- og forfatningshistorie afspejler sig her i afhandlingerne om feudalismens betydning for den vesteuropæiske civilisation, om ridderkulturens idéverden og om forholdet mellem familien som social enhed og feudalismen i England i 12. årh. – samt i den levende, men på sine punkter lidt vel hypotetiske afhandling om Magna Charta. Tre af afhandlingerne behandler litteraturhistoriske emner, og forfatterens interesse for biografi og genealogi kommer bl. a. til orde i de stofrige afsnit om huset Lusignan i 11.–13. årh. *K. H.*

P. LAMMA: *Momenti di storiografia cluniacense.* (Ist. Stor. Ital. per il Medioevo, Rom, 1961). 203 s., 2700 lire.

Forfatterens udgangspunkt har været et studium af en række cluniacensiske kilders syn på italiensk klostervæsen. I første række gælder det Petrus Venerabilis' breve og andre skrifter, abbed Odons Collationes og Occupatio, samt de første abbeders levnedsbeskrivelser. Lamma er fra dette gået videre og har undersøgt de cluniacensiske kilders stillingtagen til en række afgørende problemer i 10.–12. årh. Han belyser selve de kirkereformatoriske tankers udvikling og forskydning, forholdet til den sekulære gejstlighed og til lægfolket, specielt den feudale stormandsklasse, men også problemer som den sociale forsorg o. l., endvidere forholdene til selve Cluny-kongregationen, kejserriget og de øvrige verdslige magter, specielt Italien, Byzans (som ikke i kilderne omfattes med større sympati – f. eks. tituleres den byzantinske kejser som konge, rex) og korstogene, specielt pilgrimsrejserne (f. eks. til S. Jago di Compostella), som altid har været væsentlige for Cluny. Gennem den meget specielle synsvinkel opnår forfatteren nye perspektiver og nye belysninger i sit tankevækkende og værdifulde værk. Den historiske videnskab har lidt et stort tab ved Paolo Lammas alt for tidlige død. *K. H.*

NORDEN

Danmarks Historie. Bind 1. De ældste tider indtil år 600. Af JOHANNES BRØNDSTED. (Politikens forlag, 1962). 536 s., 26 kr.

Første bind af den nye danmarkshistorie har ifølge sagens natur i første række karakter af en præsentation af arkæologiske fund.

Denne gennemføres som venteligt med suveræn kyndighed af dansk arkæologis nestor. Tilegnelsen af det omfattende stof lettes overordentlig derved, at fremstillingen overalt er bundet til et overdådigt illustrationsmateriale.

Ingen tidligere danmarkshistorie har i samme udstrækning kombineret fremstillingen med en præsentation af selve kildestoffet. I tolkningen af dette lægges prisværdig skepsis for dagen trods Brøndsteds egen bekendelse af sin trang til at fabulere over fundene. Kun på enkelte steder forekommer slutningerne fra arkæologiske fund til politiske begivenheder, samfundstilstande og religiøse forestillinger en faghistoriker vel dristige. Forfatterens bevidst folkelige sprogbrug virker ofte kunstig; men sådant er bagateller i forhold til den kendsgerning, at der her foreligger en alment tilgængelig, ajourført syntese af dansk arkæologis resultater.

Mange vil glæde sig over den indledende redegørelse for det arkæologiske studiums historie i Danmark og over, at Brøndsted ved gennemgangen af alle større fund meddeler udgraverens navn.

Bindet slutter med en litteraturvejledning samt en fortrinlig oversigt over håndbøger vedrørende hele Danmarks historie udarbejdet af Svend Ellehøj.

H. P.

Danmmarks Historie. Bind 2. Normannertiden 600–1060. Af THORKILD RAMSKOV. (Politikens forlag, 1962). 480 s., 26 kr.

Danmarkshistoriens andet bind fortsætter linjen fra bind 1 i den forstand, at en kyndig arkæolog behandler periodens arkæologiske fund i tilknytning til et fremragende billedmateriale. Denne opgave er løst udmærket af magister Thorkild Ramskov, udgraveren af Lindholm Høje. Til gengæld må forfatterens fremstilling af den historiske forsknings syn på dette afsnit af dansk historie fremkalde indvendinger. Under påberåbelse af Johannes Steenstrups autoritet skildres historien fra år 600 til år 800 ved en genfortælling af Saxos og Snorres sagn; vikingetiden ses ensidigt udefra som erobringer og handel ude i Europa; det hjemlige næringsliv og hele samfundsstrukturen behandles yderst summarisk. Det vækker undren, at der som illustrationsmateriale er medtaget tegninger og skulpturer af kunstnere fra 19. og 20. århundrede.

H. P.

Commentationes de nummis saeculorum IX–XI in Suecia repertis. Pars prima. (Kgl. Vitterhets och Antikvitets Akademins Handlingar. Antikvariska Serien 9, Almquist & Wiksell, 1961). 377 s., 85 sv. kr.

Der foreligger her en række afhandlinger om svenske møntfund fra 9. til 11. årh. og dermed beslægtede problemer, udgivet af den store svenske numismatiker N. L. Rasmusson, som har skrevet en forbilledlig klar og instruktiv indføring. Flere af afhandlingerne er skrevet af udlændinge og behandler spørgsmål vedrørende engelske og tyske mønter. Blandt disse kan fremhæves Vera Hatz' afhandling om Otto-Adelheid penningene, som hun på grundlag af en analyse af 4555 mønter helt overbevisende klassificerer og daterer til Otto III (983–1002). Værkets to mest interessante og vægtige afhandlinger har svenske forfattere. Ulla S. Linder Welins storartede arbejde om hamdaniden Sayf ad-Dawlahs regering i Aleppo, belyst ved møntfund fra tiden 942–969, er et inciterende og værdifuldt bidrag til Nærorientens historie i 10. årh., og Brita Malmers store afhandling om udmøntningen i Norge belyser først og fremmest på indtrængende måde den norske regerings møntpolitik under Harald Hårderåde og Olav Kyrre.

K. H.

Proxima Thule. Sverige och Europa under forntid och medeltid. Hyllningsskrift til H. M. Konungen den 11. november 1962, utg. af Svenska Arkeologiska Samfundet. (Nordstedts, 1962). 238 s., 125 sv. kr.

Som et led i hyldesten til den svenske konges 80-års dag foreligger her et stateligt festskrift. Dets titel er programmatisk og skal

vise, at Sverige langt fra at være et fjernt land, Ultima Thule, tværtimod ligger nær civilisationens kilder. Tanken virker næppe helt overbevisende, og efter læsningen har man nok fået et indtryk af forbindelse mellem Sverige og det sydlige Europa, men ikke netop nogen nær forbindelse. Trods denne lille indvending er festskriftet ikke alene en smukt udstyret, men også en videnskabeligt vægtig publikation. Af de femten afhandlinger behandler de fleste den forhistoriske periode. Inden for disse er der grund til at fremhæve Erik Nylens analyse af skattefundet fra Havors fornborg og dets kulturhistoriske sammenhæng via Sydrusland med den græskskytiske kultur. Fra det middelalderlige område kan nævnes N. L. Rasmussons storartede oversigt over guldimport og guldfund i Norden, navnlig i senmiddelalderen. Ragnar Blomquist har gennem udgravninger i 1961 bragt Lunds ældste bispekirke for dagen, og festskriftets udgiver, P. G. Hamberg, har i bogens mest elegante og åndrige bidrag belyst de svenske lovhåndskrifters kongebilleder, en forstudie til en kommende bredere undersøgelse af de middelalderlige håndskrifters illustrationer i deres kunst- og idéhistoriske sammenhæng og som udtryk for middelalderens retsopfattelse.

K. H.

VESTEUROPA

H. PATZE: *Die Entstehung der Landesherrschaft in Thüringen. I.* (Böhlau, 1962). 692 s., 68 DM.

Dette er (ja, man tror det næppe!) en tysk disputats, tung, grundig, gedigen. Forfatteren gør i et bistert forord op med den tidligere forsknings fejltrin og fremskridt og giver derefter en behandling af landet selv, de geo- og hydrografiske forhold, bosættelse, stednavne (herunder også den slaviske infiltration) og vejsystemet. Arbejdets næste del behandler den politiske udvikling fra det thüringske riges erobring af frankerne i 531, de vekslende greveslægter, specielt Ludowingerne, hvis ældste kendte medlem er Ludwig der Bärtige (d. ca. 1080), og hvis sidste medlem er kong Heinrich Raspe (IV) (d. 1247). Herefter kommer et systematisk afsnit, som behandler lensgrevernes territorium, deres ministeriales, vasaller og fogeder, d. v. s. de lokaladministrative myndigheder, byerne (et langt og værdifuldt kapitel, hvis læsning støttes af en række byplaner), selve det administrative system, der deles i jurisdiktion, finanser og noget, som forfatteren uden skarpere definition kalder »Verwaltung«, samt endelig selve kancelliet.

K. H.

H. LUDAT (ed.): *Siedlung und Verfassung der Slaven zwischen Elbe, Saale und Oder.* (W. Schmitz, Giessen, 1960). 226 s. + 18 kort, 36 DM.

Værket er fremgået af en »Arbeitstagung«, som i april 1957 blev afholdt i Göttingen under ledelse af Herbert Jankuhn, med deltagelse af arkæologer, slavister, germanister og historikere fra Østrig, Vest- og Østtyskland. Mødet skal ses som et led i en række tilsvarende tyske arbejdskongresser om østeuropæiske områder, alle med anti-sovjetisk karakter. Nærværende arbejde behandler en række problemer vedrørende sorbernes, liutizernes og abodriternes bosættelse, sociale organisation og især forfatningshistorie i den ældste middelalder. Desværre får man ikke rigtig noget indtryk af selve debattens karakter, da indlæggene heri (efter hvis skøn?) er indarbejdet i de i skriftet indeholdte afhandlinger.

K. H.

EADMER: *The Life of St. Anselm, Archbishop of Canterbury.* Ed. with introd., notes and transl. by R. W. SOUTHERN. (Nelson & Sons, 1962). XXXVI + 179 s., 50 sh.

Munken Eadmer traf første gang som 19-årig den da 46-årige abbed Anselm i Bec. Denne blev 1093 ærkebiskop i Canterbury, og fra da af til Anselms død 1109 hørte Eadmer til hans nærmeste kreds. Hans bio-

grafi er i sin første redaktion affattet før 1114, væsentligt baseret på Anselms egne meddelelser. Senest 1114 omarbejdede Eadmer sit værk, og han udbyggede og korrigerede det til stadighed i årene op til 1125. Southern giver i sin storartede udgave først og fremmest en fin analyse af manuskriptforholdene, som bl. a. tyder på, at Anselms ry har været endnu større i Nordfrankrig end i England. Endvidere indeholder indledningen fortrinlige afsnit om kildens sprog og – især – om interpunktionen i håndskrifterne. For kildeværdien og værkets placering kan henvises til udgiverens arbejde: St. Anselm and His Biographer (Cambr. Univ. Press, 1962).

K. H.

H. C. DARBY and I. S. MAXWELL: *The Domesday Geography of Northern England.* (Cambr. Univ. Press, 1962). 540 s., 105 sh.

Det foreliggende 4. bind af dette grundlæggende værk følger de samme retningslinjer som de foregående (se NFH IV s. 105, VI s. 105 og XIII s. 72). Bindet omfatter West, North og East Ridings i Yorkshire, Nottinghamshire, Derbyshire, Chesshire og Lancashire. Som i de tidligere bind behandles de enkelte shires af specialister, medens hovedudgiveren H. C. Darby atter har givet en sammenfatning af de indvundne resultater. Det hele arbejde viser, hvilken uhyre værdi en sådan geografisk undersøgelse har for det historiske studium, og bør vise vejen fremad mod et nærmere samarbejde mellem de to fag.

K. H.

F. BARLOW: *The Feudal Kingdom of England 1042–1216.* (Longmans, 1961). 465 s., 30 sh.

Værkets første udgave er anmeldt i NFH VII s. 4 f. Den nye udgave er tilsyneladende helt identisk med den foregående, bortset fra at enkelte småfejl skal være rettet, og at der er tilføjet en liste over den væsentligste siden 1954 udkomne litteratur.

K. H.

J. E. A. JOLLIFFE: *The Constitutional History of Medieval England from the English Settlement to 1485.* (4. udg.; Black, 1961). 524 s., 28 sh.

På bogens smudsomslag angiver forlaget, at det drejer sig om »Fourth Edition, revised throughout«. Et nærmere eftersyn viser, at denne 4. udgave er et ganske uændret optryk af 3. udgave (se NFH VI s. 126). Heller ikke litteraturlisten, ja, selv ikke prisen er ændret eller forøget.

K. H.

M. MCKISACK: *The Parliamentary Representation of the English Boroughs During the Middle Ages.* (Frank Cass & Co., Oxford University Press, 1962). 180 s.

Bogen, der er et uændret optryk af førsteudgaven fra 1932, giver et vigtigt bidrag til underhusets tilblivelseshistorie. Udviklingen følges fra 1265, da for første gang repræsentanter for de engelske byer indkaldes til parlamentet af Simon de Montfort, og frem til udgangen af 15. årh. I 13. årh. bliver borgernes deltagelse i parlamentet aldrig en given sag; men på grundlag af de erfaringer, der her indhøstes, skabes i de to følgende århundreder faste rammer omkring en repræsentation for de opblomstrende engelske byer i the House of Commons. Borgerrepræsentanternes politiske indflydelse i parlamentet forblev dog middelalderen igennem ringe; ingen store lederskikkelser kom fra deres rækker; ridderskabets repræsentanter dominerede helt. Af særlig interesse er et kapitel om parlamentsmedlemmernes sociale oprindelse, hvori forfatteren påviser, at adelige efterhånden usurperede pladserne som underhusmedlemmer for byerne og således banede vej for husets fremtidige anseelse.

H. P.

C. R. YOUNG: *The English Borough and Royal Administration 1130–1307.* (Duke Univ. Press, N. C., 1961). 175 s., 6 $.

Medens man i tidligere undersøgelser har

understreget betydningen af byernes selvstyre som udtryk for en voksende uafhængighed af centraladministrationen, formulerer forfatteren her sit problem omvendt, idet han understreger en stigende sammenhæng mellem byernes og den kongelige administration. Byernes stadig større privilegier er kun den ene side af sagen og modsvares af stigende administrativt ansvar og øgede byrder. Frihed og forpligtelser er nøje sammenknyttet. Forfatteren belyser sin thesis gennem en række kapitler, som bl. a. behandler kongemagten og byembedsmændene, jurisdiktionen, de militære forpligtelser og handelsreguleringerne. Han presser undertiden sit materiale lovlig hårdt, og den rette forståelse af samspillet mellem byerne og kongemagten ville vinde i perspektiv og fylde, hvis han i højere grad havde inddraget den magtpolitiske balance mellem kongemagten og de forskellige dele af adelen. Bogen er inciterende og værdifuld – mindre ved de problemer, som forfatteren løser, end ved dem, som han har mod og fantasi til at formulere.

K. H.

R. F. HUNNISETT: *The Medieval Coroner.* (Cambr. Univ. Press, 1961). 217 s., 30 sh.

Embedet som coroner, der indførtes i engelsk retsvæsen i 1194, er siden blevet eksporteret til store dele af den engelsktalende verden inclusive USA. Kun sheriff-embedet har fået endnu videre udbredelse i tid og rum. Det foreliggende arbejde er den første grundige undersøgelse af dette embedes udvikling indtil udgangen af 15. årh. Forfatteren, der er arkivar, giver en med mange levende eksempler krydret fremstilling. På grundlag af omfattende arkivstudier foretages en klar adskillelse mellem de funktioner, der i grevskaberne hørte under henholdsvis sheriff- og coronerembedet. Forfatteren påviser, hvorledes embedet efter at være indført under Rikard Løvehjerte får sin største betydning i 13 årh. og derefter glider i baggrunden til fordel for det nyoprettede fredsdommerembede. Embedet blev besat ved valg med grevskabernes ridderskab og selvejere som vælgere; et centralt kapitel i bogen handler derfor om fremgangsmåden ved valgene og om de valgtes kvalifikationer.

H. P.

J. M. WALLACE-HADRILL: *The Long-haired Kings and other Studies in Frankish History.* (Methuen, 1962). 261 s., 30 sh.

Bogens titel er taget fra den største af afhandlingerne, som behandler den merovingiske kongemagt, dens udvikling og udformning under de enkelte konger. Her som i værkets første afhandling, der ligesom de øvrige af de seks første kapitler har været publiceret før, understreger forfatteren de kongelige domæners betydning, og han påviser, at både under merovinger og karolinger hænger kongemagtens nedgang sammen med domænens bortsmuldren. I afhandlingen »Gothia and Romania« gør han med rette opmærksom på, at disse to begreber har spillet en større rolle for moderne historikere end i samtiden, og at den politiske modsætning mellem de enkelte germanske stammer ofte har været dybere end mellem germanerne som helhed og romerne. Bogens øvrige afhandlinger behandler tidens to vigtigste krønnikeforfattere, Gregor af Tours og Fredegar, endvidere ærkebiskop Hincmar af Reims og hans forhold til Lex Salica samt endelig blodhævnssystemet hos frankerne.

K. H.

G. DUBY: *L'économie rurale et la vie des campagnes dans l'Occident médiéval (France, Angleterre, Empire, IXe–XVe siècles).* Essai de synthèse et perspectives de recherches. I–II. (Aubier, 1962). 823 s.

Det er en næsten uoverkommelig opgave, Georges Duby her har påtaget sig; men han løser den blændende. Hans værk har sin af forfatteren selv angivne begrænsning, både i rum og tid. Hovedvægten er helt lagt på Frankrig. England og Tyskland behandles mere kortfattet, og Italien kommer kun med en passant. Behandlingen af 9.–10. årh. er

skitsemæssig, og den bliver først indgående for 11.–14. århundredes vedkommende, da kildematerialet flyder rigeligere. Forfatteren redegør for bosættelsen, opdyrkningen, organisationen (specielt godsdriften, hvor han med rette fremhæver, at denne brugsform er så fremtrædende i kilderne, at det giver en skævhed i helhedsbilledet), landbrugets teknik, financieringsproblemer, bondestandens liv samt pengevæsen og handel i relation til landbruget. Bogen er – som titlen siger – bevidst lagt an som en synthese og lægger i sin metodik stor vægt på generalia, de til grund for udviklingen liggende ideer, samtidig med at forfatteren klogt holder sig til en konkret argumentation. Til selve fremstillingen er knyttet oversættelser af en række dokumenter, endvidere kort og tabeller, som belyser forholdene. *K. H.*

W. JANSSEN: *Die päpstlichen Legaten in Frankreich vom Schisma Anaklets II bis zum Tode Coelestins III (1130–1198).* (Böhlau, 1961). 206 s., 18 DM.

I tilslutning til Schieffers undersøgelse fra 1935 om de pavelige legater i Frankrig fra 870 til 1130 har en af hans elever her ført linjen frem til 12. årh.s slutning. Forfatteren gennemgår med omhu og grundighed de enkelte legater og deres virke i kronologisk rækkefølge og påviser bl. a., at medens legaterne indtil ca. 1150 overvejende er cluniacenser, er det cistercienserne, som præger den følgende tid. Dette skifte skal sikkert ses i forbindelse med den ændring i legaternes virksomhed, der kan påvises. Oprindelig havde denne mest drejet sig om kirkereformatoriske og kirkeretlige forhold; men senere blev den overvejende diplomatisk-politisk. Netop under hensyntagen hertil kunne Bernard af Clairvaux' indsats nok have været belyst lidt mere indgående, specielt i årene før 1147, skønt han kun virkede som legat de facto, ikke de jure. Det er en god og sober bog, som kaster nyt lys både over Vesteuropas kirkehistorie og Frankrigs historie i 12. årh. *K. H.*

Y. BAER: *A History of the Jews in Christian Spain. Vol. I: From the Age of Reconquest to the Fourteenth Century.* (The Jewish Publication Society of America, Philadelphia, 1961). 463 s., 5 $.

Næppe noget andet land i Europa har spillet større rolle for jøderne i diaspora end Spanien. Alene emnet gør derfor det foreliggende værk betydningsfuldt. Hertil kommer, at det er skrevet af en forsker, som helt behersker den mosaiske kultur indefra og tilmed både har et indtrængende kendskab til det spanske kildemateriale i bredden og evne til behersket og sober fremstilling. Efter en indledning, som skitserer tiden op til 11. årh., giver han en redegørelse for den politiske udvikling op til ca. 1350, både de ydre og navnlig de indre forhold. Han efterviser jødernes rolle i det kristne samfund som helhed, deres egne religiøse institutioner og indbyrdes modsætninger. Han lægger stor vægt på kulturlivet og viser, hvilken rolle jøderne har spillet som kulturformidlere mellem islam og kristendommen. Specielt får man en særdeles levende skildring af den jødiske mystik og dens ejendommelige social-revolutionære og messianske form. *K. H.*

ØSTEUROPA – ORIENTEN

JOAN M. HUSSEY: *Byzans. Historie og kultur.* (Rosenkilde og Bagger, 1962). 204 s.

Værket foreligger hermed i dansk oversættelse. For en anmeldelse af den engelske udgave henvises til NFH X s. 131 f. *K. H.*

W. L. MACDONALD: *Early Christian and Byzantine Architecture.* (Prentice-Hall, London/G. Braziller, N. York, 1962). 128 s., 30 sh.

I serien The Great Ages of World Architecture er der udkommet et bind af den tidlige kristne og den byzantinske arkitektur. Teksten er rolig og ganske kortfattet, en

skitse, som trækker hovedlinjerne op. Et særligt kapitel behandler det 6. årh., Justinians tidsalder, som overgangen mellem de to områder med Hagia Sophia som det selvfølgelige midtpunkt, men også med behandling af bl. a. SS. Sergius og Bacchus, Hagia Irene og kirker i Kasr-ibn-Wardan i Nordsyrien, Philippi, Ephesos og Ravenna. I kapitlet om den byzantinske arkitektur fremhæves stærkt dennes indflydelse på Balkan og i Rusland. Billedmaterialet, både fotografier, planer, snit og stregtegninger, er fremragende.

K. H.

K. M. SETTON (ed.): *A History of the Crusades.* Vol. II: R. L. WOLF and H. W. HAZARD: *The Later Crusades* (1189–1311). (University of Pennsylvania Press, 1962). 859 s., 15 $.

Pennsylvania University's store korstogshistorie, der er planlagt til ialt at omfatte 5 bind, tegner til at blive det i fremtiden helt grundlæggende værk om korstogene. Studiet heraf har været dyrket med særlig intensitet i USA, bl. a. af forskere som Munro, Duncalf, Krey, La Monte og Setton, og værket lever i alle måder op til den af dem grundlagte tradition. Behandlingen er indgående, litteratur- og kildehenvisninger er sobre og klare, kortmaterialet forbilledligt. Værket udmærker sig ved sin bredde – foruden korstogene i snævrere forstand behandles det normanniske Sicilien, Byzans, det latinske herredømme i Grækenland (dette begrunder afgrænsningen til år 1311), albigenser og børnekorstog, kongeriget Cypern, de tyrkiske riger, mongolerne, aiyubiderne og mamlukkerne i Ægypten. Værket bør være en selvfølgelig anskaffelse på universiteternes historiske institutter og i alle større biblioteker.

K. H.

R. PERNOUD: *The Crusades.* (Secker & Warburg, 1962). 295 s., 30 sh.

Dette oprindeligt franske værks tyske oversættelse er anmeldt i NFH XIII s. 75. Den værdifulde samling af kilder til korstogenes historie i uddrag og oversættelse foreligger nu i en væsentligt kønnere udgave på engelsk, i et betydeligt smukkere tryk og forsynet med et nyttigt navne- og stedregister.

K. H.

J. H. & L. L. HILL: *Raymond IV, Count of Toulouse.* (Syracuse Univ. Press, 1962). 177 s., 5 $.

Blandt lederne af det første korstog er Raymond de St. Gilles, greve af Toulouse, marquis af Provence m. m., en af de mest gådefulde og omstridte, og han er her for første gang (mærkeligt nok) gjort til genstand for en videnskabelig monografi. Forfatterne begynder med at følge hans liv før korstoget, da han to gange blev bandlyst af Gregor VII, og de hævder – sikkert med rette, skønt det ikke kan bevises af kilderne – at Raymond har været vidende om Urban II's planer vedrørende korstoget. De anser ham for under hele korstoget at have støttet pavens tanker, bl. a. vedrørende et samarbejde med Byzans. Desværre tillader kilderne dog ikke med sikkerhed at sige, hvad Urbans planer gik ud på, og det svækker jo billedet lidt. Det gådefulde punkt i Raymonds liv, hans postulerede afvisning af kongekronen i Jerusalem, lader sig næppe løse; men forfatternes hypotese, at hans valg ikke lod sig gennemføre, fordi korsfarerne nærede mistro til hans venlige holdning over for Byzans, virker sandsynlig.

K. H.

AMERIKA

G. H. S. BUSHNELL: *Peru.* (Hernov, 1962). 202 s. + 48 pl., 48 kr.

Forfatteren giver indledningsvis en oversigt over selve udforskningen af de gamle indianerkulturer, endvidere en redegørelse for det kronologiske skema for udviklingen i området. Selve dettes historie følges op fra de ældste jæger- og agerbrugsstammer til Inkariget, som synes at være opstået ca. år

1200. Inkaernes egentlige storrige opstod først i 15. årh. Forfatteren tegner et skarpt og klart billede af dette riges hårdhændede system, og han konstaterer, at inkaernes expansion og magt ikke hvilede på en overlegen militær bevæbning eller taktik (bortset fra, at de i modsætning til modstanderne holdt en reserve rede i slagene), men på deres samfundssystem, specielt deres veje. Bogens billedafsnit er overdådigt.

K. H.

NYERE HISTORIE

EUROPA

HARTVIG FRISCH: *Europas Kulturhistorie. 4. Fra den Franske Revolution til i Dag).* (Politikens Forlag, 1962). 572 s., 23,25 kr.

Med bind 4, som dækker tiden fra midten af 18. årh. til vore dage, er den værdifulde nyudgave af Hartvig Frisch' klassiske værk nået til afslutning. Dette bind er ligesom forgængeren besørget af dr. Svend Erik Stybe, og han har specielt haft den utaknemlige opgave at føje en fremstilling af den sidste generation til Frisch' text, som jo udkom i 1928. Specielt herunder viser han klart, at han – filosoffen uden egentlig historisk træning – så langt fra er fortrolig med den moderne historie, og endnu mere, at han ikke er i besiddelse af Frisch' udprægede evne til at sammenføje enkelthederne til en stor syntese.

Fjerdebindet afsluttes af en værdifuld bibliografi til hele værket udarbejdet af Frisch' datter, magister Irene Frisch Fuglsang, samt et generalregister ved arkivar Knud Rasmussen.

Geschichte der Neuzeit – II 1. 1789–1848. Unter der Redaktion von J. S. Galkin, N. A. Jerofejew, M. J. Michailow, A. L. Narotschnizki, F. W. Potemkin. (VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, 1962). 428 s., 17,20 DM.

Den, der ikke læser russisk, har en mulighed for at stifte bekendtskab med russisk forskning og russiske lærebøger gennem de oversættelser til tysk, som udsendes i Østtyskland. Den her foreliggende bog er en lærebog – vel til universitetsbrug – som behandler Europa (uden for Rusland) og Amerika 1789–1848.

For danske læsere har den ikke større interesse. Det skyldes ikke dens indhold, som i sin knaphed er udmærket, men at vi har bedre og mere indgående skildringer af den nævnte periode til rådighed. Afsnittene om de østeuropæiske lande, særlig Polen, kan dog være til nogen nytte.

Behandlingen af de vesteuropæiske lande afviger ikke stort fra, hvad man kan træffe i vestlige standardværker, når undtages den håndfaste understregning af, at den økonomisk-sociale udvikling slående bekræfter de marxistisk-leninistiske synspunkter.

H. P. C.

EDMUND SILBERNER: *Sozialisten zur Judenfrage.* (Colloquium Verlag, 1962). 376 s., 29,80 DM.

Bogen er tidligere i tidsskriftsafhandlinger kommet på engelsk og vistnok som bog på hebræisk. Forfatteren, der nu er professor i idéhistorie i Jerusalem, er en særdeles initiativrig og produktiv forsker. At han tillige er zionist skinner jævnligt igennem teksten, der ellers er ret lidenskabsløs. Antisemitismen i socialistiske kredse er velkendt for den, der har arbejdet med bevægelsens historie (fænomenet kendes også fra Danmark); men problemet er næppe før behandlet så indgående og systematisk som her.

Fremstillingen slutter ved 1. verdenskrigs begyndelse. Antisemitismen blandt socialisterne var da stort set forsvundet; forfatteren

nævner som grund til dette, at det var, fordi antisemitismen nu var taget op af de socialistiske partiers modpoler. Med bør dog, at den socialisme, som hidtil havde været proletariatets rejsning, nu var ved at blive en etisk livsholdning ved siden af det snævre politiske. – Antisemitismen kendes fra de tidligste socialister, Saint Simon undtaget; men ellers er rækken der med Fourier, Marx, Engels, Lassalle, Beatrice Webb m. fl. Bogen fremlægger vidnesbyrd om denne antisemitisme i en særdeles veltilrettelagt fremstilling. Problemet er meget vanskeligt, fordi antisemitismen spænder fra let modvilje mod jøderne til ønsket om en medborgerlig diskriminering, og fordi det også kan være urimeligt at stille de pågældende socialisters antisemitisme i forhold til deres socialistiske ideer (det kan undertiden virke, som om problemstillingen svarede til tobak og socialisme). Marx' antisemitisme var jo ikke andet, end hvad der altid har kunnet træffes hos jøder, der forlader et ortodoks miljø. Hvor kompliceret spørgsmålet er, fremgår også af Beatrice Webbs holdning. Mens der hos mange socialister er en antisemitisme, der omtrent er lig antikapitalisme, så er den engelske socialists antisemitisme fortrinsvis skabt som en reaktion mod de nyindvandrede East-End-jøders manglende solidaritet med de engelske fattige.

Forfatteren er naturligvis ikke blind for de mange afarter og aspekter; men undertiden ser han vel stort på dem i sine bestræbelser for at opstille et generelt skema. Bogen må trods denne og andre svagheder karakteriseres som et betydningsfuldt bidrag til europæisk historie.

ENGLAND

M. B. Donald: *Elizabethan Monopolies. The History of the Company of Mineral and Battery Works 1568–1604.* (Oliver and Boyd, 1961). 256 s., 50 sh.

Bogen bringer nye enkeltheder på en række, til dels ret forskellige områder: eneretsbevillingernes økonomiske og moralske begrundelse samt deres juridiske indhold, teknikken i udvinding af jern, bly og kobber, personalhistoriske detaljer om aktionærer og embedsmænd m. m. Bogens anlæg er lige så forskelligartet: snart konklusioner, snart kildereferater og snart selve kilderne, og ofte kræver det en betydelig eftertanke hos læseren for at forstå, hvilke af de tre fremlægningsmåder man i øjeblikket læser. Tilbage bliver imidlertid, at bogen, der bygger på indgående kildestudier, bringer væsentligt nyt om den økonomiske politik og om den tekniske situation i 16. århundrede.

Kingsley Martin: *The Crown and the Establishment.* (Hutchinson, 1962). 192 s., 21 sh.

Kingsley Martin – den tidligere redaktør af New Statesman – vil med sin bog præsentere det moderne engelske monarki fra Victoria til i dag. Han belyser monarkiets politiske funktion og dets forhold til offentligheden gennem det sidste hundrede år; det er en god oversigt bygget på solid læsning og politisk indsigt – nyt bringes der ikke. Det skulle da være hans i formen afdæmpede kritik af den tiltagende glorificering af monarkiet, neomonarkismen med dens blanding af snobberi, leflen for teatret omkring dronningen m. m., som truer med yderligere at uddybe kløften mellem regent og folk.

TYSKLAND

Karl-Friedrich Olechnowitz: *Der Schiffbau der hansischen Spätzeit. Untersuchungen zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte der Hanse.* (Böhlau, 1960). 210 s.

I umiddelbar fortsættelse af Heinsius' sammenfattende behandling 1956 af den tidlighanseatiske skibsfart og skibsbygning (NFH IX s. 24) følger her en tilsvarende undersø-

gelse af emnet i 16. og 17. årh. Trods hjælp i tidligere fremstillinger har forfatteren måttet hente langt den største del af stoffet i trykte og utrykte kildesamlinger og som enkeltoplysninger i værker om ganske andre emner. Hertil bidrager, at forfatteren har stillet sig sin opgave med videre sigte, end det er set i tidligere fremstillinger om skibsbygning, idet hele den sociale baggrund er inddraget. Skibsbygningserhvervets placering i forhold til købmandsstanden og rederifamilierne, den større kapitalinvestering her end i andre håndværk, organisationsforhold, uddannelse og håndværksmæssig dygtighed, løn- og arbejdsforhold m. m. er taget op til behandling og viser, trods det ofte spinkle kildemateriale, interessante perspektiver og et mere alsidigt helhedsbillede i samspillet af de mange af hinanden afhængige faktorer. Vigtig er fremhævelsen af hansebyernes materialevanskeligheder i skibsbygningserhvervet p. g. a. mangel på egnet træ i omegnen.

Ca. 1/3 af bogen er bilag med opstilling af kildemateriale til belysning af de fremsatte problemer. Interesse har især et par fortegnelser over materialer og løsdele til bygning af et skib og nogle specificerede omkostningsoverslag for den slags fabrikater, oplysninger, der formentlig er ret enestående i deres art for denne tidsperiode.

Forfatteren tager den livlige foretagsomhed i skibsbygningserhvervet som tegn på, at 16. og 17. årh. ikke kan betragtes som en hanseatisk nedgangsperiode. I denne forbindelse bør man dog nok ikke overse, at striden mellem Holland og Spanien bød den hanseatiske skibsfart unormale chancer, som måtte afspejle sig i skibsbygningen. *P. E.*

HANS HERZFELD: *Ausgewählte Aufsätze.*
(Walter de Gruyter & Co., 1962). 460 sh.

I anledning af Hans Herzfelds 70-års fødselsdag har venner og elever udgivet denne samling af afhandlinger fra de forskellige felter i Herzfelds flittige forskning. Udvalget indledes med et karakteriserende forord af Gerhard Ritter og afsluttes med en Herzfeld-bibliografi, omfattende både hans egne værker og de dissertationer, hans elever har skrevet under hans vejledning. Dette sidste er ganske rimeligt, fordi Herzfeld trods sin omfattende forskning og sit arbejde for den videnskabelige organisation stedse har betragtet sin universitetslærergerning som sin centrale opgave.

Afhandlingerne falder i 5 grupper: historiografiske afhandlinger med den bekendte »Politik und Geschichte bei Leopold Ranke« i spidsen, afhandlinger om historiske personligheder, bidrag til storpolitikkens historie, og arbejder om hærproblemet og Berlins historie. Bindet indeholder to bidrag, der trykkes for første gang: en kyndig og klar afhandling om Friedrich Meinecke som historiker, politiker og menneske på grundlag af Meineckes breve, samt et vægtigt forsøg på at vise, at militarismens problem anskues for snævert, når det kun ses i forbindelse med tysk historie. *H. P. C.*

AFRIKA

HEINRICH SCHIFFERS: *Wilder Erdteil Afrika.*
(Athenäum, 1962). 425 s., 36 DM.

Første udgave af bogen kom i 1954. Den nye udgave er udvidet på en række punkter. Der kan rettes både den ene og den anden indvending mod bogen ud fra et videnskabeligt synspunkt; men alligevel står den som en levende, velskrevet og indsigtsfuld skildring af, som undertitlen lyder, »Das Abenteuer der grossen Forschungsreisen«. Teksten støttes ydermere af godt 200 billeder, fortrinsvis samtidige, af store begivenheder i Afrikas udforskningshistorie. I fremstillingen indgår også Afrikas politiske historie. Her er benyttet standardværker; men kendskabet til de nyeste arbejder brister øjensynlig på visse punkter.

MODERNE HISTORIE

INTERNATIONALT

BJØRN CHRISTIANSEN: *Attitudes towards Foreign Affairs as a Function of Personality.* (Oslo University Press, 1959). 283 s., 15 n. kr.

Dette studie er et resultat af arbejdet på det norske socialforskningsinstitut i Oslo. Forfatterens hensigt er at undersøge forholdet mellem personers reaktioner på dagligdagens udenrigspolitiske begivenheder. Bogen er opdelt i to afsnit. I det første gennemgår Bjørn Christiansen en række teorier om personlig adfærd. I andet afsnit gør han derefter rede for de resultater, som han har nået ved at anvende disse teorier på et norsk materiale, samlet ved interviewmetoden. De konklusioner, som forfatteren når med hensyn til personlig adfærd og holdning til udenrigspolitiske fænomener, er forsigtige, og man kan måske mene, at forholdet mellem de lange teoretiske og metodiske udredninger og de beskedne resultater, som er nået, er ujævnt. Denne indvending afsvækker dog ikke værdien af denne afhandling, som er af betydning for alle, der er interesseret i de bidrag, som socialforskningen kan yde til belysning af politiske fænomener. *S. H.*

WILLIAM M. MCGOVERN: *Strategic Intelligence and the Shape of Tomorrow.* (Henry Regnery Company, Chicago, 1961). 191 s.

Denne bog handler om et hovedspørgsmål i studiet af International Politik: analysen af magternes potentiel. Forfatteren, der er professor i statskundskab, var under den anden verdenskrig medarbejder ved USA's Intelligence Committee og skulle således kunne yde et værdifuldt bidrag til belysningen af sit emne. I fire kapitler gennemgår han værdien af hemmelige, økonomiske, etnologiske og ideologiske informationer. Han fastslår sikkert med rette, at de hemmelige oplysningers værdi er overdrevet, men bortset herfra er disse kapitler en skuffelse. Oplysninger og analyser er for størstepartens vedkommende almindeligheder. Bogens andet afsnit, »The Shape of Tomorrow«, er en samling banale betragtninger over stormagternes politik efter 1945 og den strategi, som dr. McGovern mener, den amerikanske regering bør følge. I det store og hele en utilfredsstillende bog om et betydningsfuldt emne. *S. H.*

HELLMUTH RENTSCH: *Partisanenkampf. Erfahrungen und Lehren.* (Bernard & Graefe Verlag für Wehrwesen, 1961). 212 s., 12,60 DM.

I de sidste 30–40 år har partisankrigsførelse spillet en stadig rolle i det militære og politiske verdensbillede. Der er ikke blot tale om de bevægelser, der med alle variationer af voldsomhed bidrog til at præge den 2. verdenskrig og årene lige inden denne. Også tiden efter 1945 har set en række partisanbevægelser. Rentsch henviser i denne bog til Algier, Cypern, Cuba, Bagindien og Korea m. fl. lande.

Dette vigtige træk i vor tids historie har naturligt givet anledning til en omfattende litteratur, og Rentsch's bog føjer sig ind i en lang række skildringer af partisanbevægelser (vigtigst er nok Heilbrunn's værker), men den adskiller sig fra de fleste værker derved, at den ikke i egentlig forstand er en historisk skildring. Den er et forsøg på en systematisk behandling. Regler for partisankrig og -bekæmpelse analyseres. Den henvender sig mere til militære end til historikere, selvom dens eksempler – hentet især fra Kina, Rusland og Jugoslavien – giver den et vist historisk præg.

Forfatteren, der selv deltog på tysk side i partisanbekæmpelse i Jugoslavien i 1943–44, lægger afgørende vægt på den ideologiske forudsætning for partisankamp og effektiv bekæmpelse, og med germansk systematik søger han – også med støtte i egne erfaringer – at opstille almene regler for denne krigsførelse.

Et afsluttende hovedkapitel vies forholdene i Kina og Mao's teorier om partisankrig. Bogens sigte er uindpakket anti-kommunistisk. *J. H.*

BARBARA WARD: *The Rich Nations and the Poor Nations.* (H. Hamilton, 1962). 148 s., 12 sh. 6 d.

En af Englands mere fremtrædende politisk-økonomiske forfattere giver her i form af seks sammenhængende ræsonnerende essays en analyse af u-landsproblemets store linjer og drager konklusioner af den. Den uundvigelige udfordring stiller hun således op: Ved en 3 % årlig befolkningsvækst må 9 % af nationalproduktet anvendes til investeringer, hvis levestandarden skal opretholdes, 12–15 %, hvis den skal forøges i rimelig takt. Men de traditionelle samfund afser kun 5 %. I store dele af verden kan dette kapløb med tiden kun vindes gennem den tvangsøkonomi, hvormed den lenin-stalinske kommunisme tilbyder at løse den primitive akkumulations problem, eller gennem hjælp fra Vesten. En katastrofe vil indtræde, hvis Vesten ikke giver vedholdende hjælp i denne storstilede målestok. Vesten bør derfor ikke lade sig hæmme af forargelse over u-landenes naturlige diktaturtilbøjeligheder, af fornærmelse over kolonitidens uundgåelige antiimperialistiske efterklange eller af økonomisk dogmatik – den offentlige og den private sektor, landbruget og industrien må tilgodeses efter konkrete, lokale behov. Men en forudsætning for, at hjælpen kan gives, er at både forståelsen af problemet og en moralsk pligtfølelse overfor det indarbejdes i de vestlige befolkninger. – Bogen er meget velskrevet, ræsonnementerne klare og balancerede, men hyppigt blot repetition af tidligere hørte. *N. Th.*

TOR S. ÅHMAN & GUNNAR SCHALIN: *En delad värld.* Världpolitisk atlas. (Generalstabens litografiske anstalt, Stockholm). 64 s., 11,50 sv. kr.

I den efterhånden lange række af aktuelle kort, der i de senere år er blevet udsendt i forskellige lande, hævder denne lille svenske publikation sig smukt. Den er udarbejdet i forbindelse med det udmærkede »Utrikespolitiska Institutet« i Stockholm, til hvis fortjenester i forvejen hører den populære serie »Världspolitikens dagsfrågor« og det særdeles nyttige »Kalendarium«, der bringer kronologiske oversigter over vigtige hændelser på det udenrigspolitiske område.

Kortene i »En delad värld« er klare og i et passende format og teksterne knappe og præcise. Publikationen er velegnet til undervisningsbrug og kan være til megen gavn for avislæsere.

2. VERDENSKRIG

ERICH MURAWSKI: *Der deutsche Wehrmachtbericht 1939–1945.* Ein Beitrag zur Untersuchung der geistigen Kriegsführung. Mit einer Dokumentation der Wehrmachtberichte vom 1.7.1944 bis zum 9.5.1945. (Harald Boldt Verlag, 1962). 768 s., 28 DM.

De daglige tyske værnemagtsberetninger under 2. verdenskrig nød, efterhånden som krigen skred frem, ikke større tillid, hverken i den tyske befolkning, i de besatte lande eller i det neutrale udland. Den tidligere overarkivar i det tyske forbundsarkiv, E. Murawski, har nu undersøgt værnemagtsberetningernes indhold, deres tilblivelse og deres publicistiske udnyttelse.

Murawski, selv tidligere officer, bestræber sig på at understrege modsætningen mellem overkommandoens og partiorganernes opfat-

telse af værnemagtsberetningernes funktion. Selvom han på dette punkt næppe kan frakendes partiskhed, må man bøje sig for hans dokumentation af, at Goebbels og andre civile propaganda-folk ikke havde den indflydelse på beretningerne, som man har hævdet. Værnemagtsberetningerne var først og fremmest et militært anliggende, i hvis udformning indgik politiske overvejelser, og Murawski viser, hvordan de forskellige synspunkter fandt vej til den.

Værnemagtsberetningerne er naturligvis kun 2.-håndskilder til selve krigshistorien, men som kilder til den åndelige krigsførelse er de et særdeles vigtigt stof. Murawskis analyse af dem og af den publicistiske udnyttelse af dem giver et fortræffeligt indtryk af beretningernes kildeværdi.

Størsteparten af bogen indeholder et optryk af værnemagtsberetninger, særmeldinger og situationsoversigter fra juli 1944 til krigens slutning. Dermed er beretningerne fra hele krigsperioden tilgængelige i trykte udgaver. *H. P. C.*

PERCY ERNST SCHRAMM: *Hitler als militärischer Führer.* (Athenäum Verlag, 1962). 208 s., 7,50 DM.

Forfatteren førte fra marts 1943 til maj 1945 den tyske overkommandos krigsdagbøger, idet han overtog dette arbejde efter Helmuth Greiner. Det er hans fortjeneste, at det væsentlige af disse centrale optegnelser blev reddet for denne periodes vedkommende. Han er medredaktør ved den store udgave af de samlede krigsdagbøger, der i disse år er under udsendelse. Fjerde bind, der i to halvbind dækker perioden 1944–45, er udkommet under hans redaktion. Forfatterens intime kendskab til emne og dokument fremgår alene heraf. Hertil kommer, at han er historisk skolet.

Gennem denne nye publikation viser han sig som en skarp iagttager og klar fremstiller. Hans domme om Hitler som militærleder er bygget på kritisk vurdering af kildestoffet og forekommer mere kompetente og præcise end det meste, man iøvrigt har kunnet læse om dette tema. Schramm stiller direkte og centrale spørgsmål til sit materiale og besvarer dem koncist og uden overflødige ord: om Hitlers faktiske indflydelse og ansvar for tysk krigsførelse, om principper og synspunkter bag hans »strategi«, om hans omgivelsers holdning – eller mangel på holdning – overfor ham og til sidst det meget væsentlige spørgsmål om, hvorfor Hitler så sent drog konsekvenserne af den tabte krig. Hvor Schramm kan besvare spørgsmålene, gør han det med nøje angivelse af, på hvilket grundlag han dømmer. Hvor et entydigt svar ikke lader sig give, refererer han relevant materiale og lader spørgsmålet stå. Der er et omvendt proportionalt forhold mellem et lille sidetal og megen eksakt viden.

Foruden den egentlige tekst indeholder bogen et forord, en samling dokumenter og en kort fremstilling af »Der Wehrmachtführungsstab« og dens krigsdagbøgers historie. Intet af dette er overflødigt. *J. H.*

MARTIN BROSZAT: *Nationalsozialistische Polenpolitik 1939–1945.* (Deutsche Verlags-Anstalt, 1961). 200 s.

Bogen hører til blandt publikationerne fra »Institut für Zeitgeschichte«. Dermed er dens betydelige kvalitet næsten på forhånd markeret, ligesom den bidrager til at fastslå respekten for arbejde og holdning indenfor dette institut.

Broszat's bog indeholder en nøjagtig og indgående, men ikke desto mindre overskuelig fremstilling af den tyske tvangspolitik i Polen under den 2. verdenskrig. Om nogen nyvurdering er der ikke tale. Fra krigsforbryderprocesser og fra senere publikationer er hovedlinierne i den tyske politik og dermed for de tyske forbrydelser i området i forvejen kendt. Men Broszat's bog indskrænker sig ikke til en gennemgang af faserne i politik og administration, men søger at klarlægge den indretyske baggrund for, at den forbry-

deriske politik slog igennem. Dermed placerer bogen ansvaret på person som på organisation, og gennem sin analyse af de modstridende kræfter, der drev denne politik igennem eller af menneskelige eller opportunistiske grunde søgte at bremse den, bringer bogen et værdifuldt bidrag til vor viden om indretyske forhold i nazitiden.

Det slås fast, at der på intet tidspunkt efter 39-felttoget var tale om bevarelse af et »Restpolen« eller tanker om samarbejde med polske politiske kredse. Det polske område blev laboratorieområde for en kynisk befolkningspolitik, og hovedslynglerne var Hitler, Himmler og Bormann samt selvfølgelig en række af de i Polen placerede gauleitere. Forsøg på at mildne kursen bl. a. i besættelsens senere faser strandede på deres, partiets og SS's modstand. Bogens konklusion er den, at Tyskland gennem sin fremfærd i disse områder satte sit historiske retsgrundlag for indflydelse over styr. *J. H.*

EUROPA

EMILE BENOIT: *Europe at Sixes and Sevens.* (Columbia University Press, New York, 1961). 275 s., 37 sh.

Forfatteren, der er professor ved Columbia Universitetet, skildrer den økonomiske og på længere sigt politiske spaltning af Vesteuropa, som dannelsen af Fællesmarkedet og derefter EFTA har skabt. Han analyserer i det første kapitel den historiske baggrund for EEC's opståen og organisationens organer samt deres funktion. I kapitel II skildres den målsætning, som hidtil har ledet EEC, og de resultater, der er opnået. I kapitel III gennemgås modsætningen mellem EEC og den engelske politik, der førte til dannelsen af EFTA. I de tre følgende kapitler analyserer Benoit endelig de amerikanske interesser med hensyn til et økonomisk integreret Europa og endelig problemerne, som den økonomiske integrationsproces skaber med hensyn til NATO og de underudviklede lande.

Benoit's analyser og argumentation er pro-EEC, og i et videre perspektiv diskuterer han integrationens betydning for, hvad han kalder »den vestlige civilisations krise«.

En bog om et aktuelt emne med store perspektiver og skrevet i et sprog, der også er forståeligt for ikke-økonomer. *S. H.*

R. T. MCKENZIE: *Politische Parteien in England.* Die Machtverteilung in der konservativen und in der Labourpartei. (Westdeutscher Verlag, Köln, 1961). 430 s., 49,50 DM.

McKenzies banebrydende arbejde fra 1955 (»British Political Parties«) foreligger her i en tysk oversættelse med en værdifuld 24-siders epilog om de vigtige begivenheder indenfor begge partier 1955–61. – Hovedsigtet er analysen af det interne magtforhold i hvert af de to partier, hvis organer gennemgås systematisk: partiføreren, parlamentsgruppen, vælgerorganisationen og partibureauet. Det er derfor ganske naturligt, at hovedtræk som ideologi, social rekrutering, finansiering o. s. v. stort set forbigås. Dog resulterer dette her i en implicit undervurdering af den kanalisering og formidling af sociale og ideelle understrømme, som også er et led i magtfordelingen. – Metoden er den rent empiriske, idet forfatteren især bygger på en lang række historiske fortilfælde. Forvaltningen af dette stof synes sober og forstandig, og forfatteren vogter sig for de altfor håndfaste generaliseringer. Konklusionen er dog klar: Magten ligger hos partiføreren (navnlig når han er eller har været premierminister), men kun sålænge han er i overensstemmelse med parlamentsgruppen, som altså er det virkelige tyngdepunkt, selvom hvert medlem langtfra vejer lige tungt. Modsat gængse forestillinger er dette forhold (og vælgerorganisationernes afmagt m. h. t. policy-making) nu ret ens for de to partier, thi det udspringer af selve den engelske parlamentarismes natur. – Bogen er af førsterangs betydning for det politiske studium, men giver også en række vigtige oplysninger til den, som behandler moderne engelsk historie. *N. Th.*

EDWARD R. TANNENBAUM: *The Action Française.* Die-hard Reactionaries in Twentieth-Century France. (John Wiley & Sons, 1962). 316 s., 57 sh.

Mange andre er tidligere blevet tiltrukket af det ret enestående forsøg på at opbygge en reaktionær bevægelse på grundlag af en koherent politisk filosofi, som Action Française udgør. Dr. Tannenbaum, som har indbragt meget nyt materiale især politirapporterne og flere interviews, foruden at han har læst partiets offentlige og interne skrivelser, griber emnet an fra en ny kant; han understreger rekrutteringen, milieuet og den organisatoriske form og fremdrager her nogle af de faktorer, som var afgørende for at AF aldrig fik bred gennemslagskraft, og at den i 30'erne trådte i skyggen af de mere dynamiske fascistbevægelser. En væsentlig mangel er det både i denne forbindelse og overhovedet, at forfatteren kun nødtørftigt og uden virkelig sans for nuancerne har beskrevet Action Françaises doktrin og dens forhold til ældre nationalistisk og senere fascistisk ideologi. Netop doktrinens logik og følelsesmæssige begrænsning var dog måske afgørende for dens rekrutterings- og ekspansionsmuligheder. – Partiets forhold til den 3. republiks skiftende regeringer og til Vichy er skildret i bredere almindelighed, og denne side af skildringen vil i det hele forud være bekendt fra mange andre værker. *N. Th.*

F. C. ROE: *Modern France.* An Introduction to French Civilization. 2. udg. (Longmans, 1961). 312 s., 22 sh. 6 d.

Bogen behandler i ræsonnerende oversigtsform det meste af emnet »Frankrig«. Undervisning, videnskab og kunst optager over halvdelen af siderne, geografi o. l. yderligere en væsentlig del. Beskrivelsen af landets økonomi og dets politiske institutioner i bredeste forstand er da begrænset til ca. 90 sider, som giver en række meget kortfattede aktuelle oplysninger. Særlige synspunkter findes ikke i dette afsnit udover forfatterens almindelige velvilje overfor det franske og hans understregning af dets højst særegne karakter. For den specielt politisk eller historisk interesserede læser er bogen uden betydning. Derimod kan den muligvis finde anvendelse som førsteorientering for franskstuderende og rejsende. *N. Th.*

RICHARD ANDERSEN: *Fra Clemenceau til de Gaulle.* (Munksgaard, 1962). 98 s., 8 kr.

Et optryk af højskolelærer Rich. Andersens seks radioforedrag om Clemenceau, Poincaré, Jaurés, Briand, Léon Blum og de Gaulle. I en bredt fortællende stil præsenteres her det velkendte og ikke altid koherente billede af de seks politikere. Om nogen selvstændig karakteristik er der ikke tale. Forfatteren har valgt at lægge hovedvægten på en usystematisk og populær repetition af vekslende situationer i fransk politik efter 1870. *N. Th.*

HANS-JOACHIM SCHWIERSKOTT: *Arthur Moeller van der Bruck und der revolutionäre Nationalismus in der Weimarer Republik.* (Musterschmidt-Verlag, 1962). 202 s., 19,80 DM.

Den Nietzsche-påvirkede litterat, Moeller van den Bruck, blev en af ungkonservatismens penneførere i Weimar-republikkens første år, og efter hans tidlige død for egen hånd (1924) levede hans ikke særlig klare tanker videre som en bestanddel i den revolutionært-konservative ideologi, som utvivlsomt var med til at berede jordbunden for nazismen. Moeller v. d. Bruck lancerede tanken om et »tredie rige«, et fuldbyrdet Stortyskland, hinsides kapitalisme, liberalisme, marxisme og demokratisk parlamentarisme. Begreberne »nordisk«, »race« og »rum« optræder i hans aggressive ideologi.

Schwierskott analyserer Moeller v. d. Brucks skrifter – også de tidlige, litterære essays – og placerer ham og hans ideologi i en idémæssig og politisk sammenhæng. Bogen er en karakteristisk tysk dissertation med al dens

omstændelige højtidelighed i det formelle. Alligevel giver bogen en ganske god indføring i den ung-konservative tankegang.

Nazismen udnyttede en tid energisk Moeller v. d. Brucks tanker i propagandaen, men efter magtovertagelsen afviste de nazistiske ideologer, at hans ideer havde haft nogen betydning for nazismens sejr. Schwierskott giver en vel afbalanceret afgrænsning af Moellers ideer mod nazismen, og han kan have ret i, at den propagandistiske benyttelse af ham var misbrug. Men det kunne have været understreget klarere, at Moeller og hans meningsfæller dog var med til at skabe det åndelige klima, der muliggjorde nazismens voldsomme ideologiske vækst. *H. P. C.*

ROGER MANWELL and HEINRICH FRAENKELL: *Hermann Göring.* (Heinemann, 1962). 429 s., 35 sh.

De to forfattere har tidligere ført sig frem med en biografi af Goebbels, og nu foreligger altså en mammutbog om Göring. Det er en underholdende og let læst bog, velskrevet, med sans for de pittoreske enkeltheder, som giver atmosfæren omkring Görings ejendommelige personlighed.

Bogen bygger på det meste af det tilgængelige trykte kildemateriale, memoirer o. s. v. samt på den omfangsrige litteratur, der efterhånden er vokset op om nazismens historie. Desuden har Fraenkell indsamlet oplysninger ved samtaler med personer, som på den ene eller den anden måde har haft forbindelse med Göring på privat eller offentlig plan. Bl. a. har Görings enke, v. Papen, Schacht, Schwerin v. Krosigk og officererne Bodenschatz, Milch, Galland og Bernd v. Brauchitsch stået bi med deres viden og opfattelse af marskallen.

Det store stof tynger ikke fremstillingen, men det giver den heller ikke overvældende videnskabelig vægt. Det er jo rigtigt, at Göring under Nürnberg-processen til manges overraskelse optrådte med både energi og dygtighed, men det er næppe rimeligt at lade dette indtryk af ham få den indflydelse på skildringen af hans tidligere virksomhed, som det sker i denne bog. De to forfattere er tydeligvis blevet overrasket over i Göring at finde en langt mere sammensat natur, end de havde ventet, og de vil vise ham som en fængslende og menneskelig person med visse kvaliteter ved siden af de unægteligt store svagheder, det magtbegær og den fuldkomne mangel på politisk moral, hans liv vidner om.

En del må vel tilskrives Görings morfinisme, men den berettiger næppe det billede, der i dele af bogen tegnes af ham. Naturligvis er et ensidigt sorthvidt maleri af de faldne nazistiske koryfæer ikke i det lange løb acceptabelt, og man kan ikke undre sig over, at der nu gøres forsøg på en mere omfattende skildring af en mand som Göring. Mange af de her fremlagte oplysninger er interessante, og som overgangsstadium til en afklaret skildring af nazismen og dens mænd kan bogen have sin berettigelse. Men det er ikke den endelige biografi af Göring. *H. P. C.*

JAMES LEASOR: *Rudolf Hess.* The Uninvited Envoy. (Allen & Unwin, 1962). 239 s., 21 sh.

Fra en lang række tidligere arbejder om Nazityskland, men også fra hidtil uudnyttede engelske og tyske kilder samt ved adskillige interviews har forfatteren James Leasor her forsøgt at samle og bearbejde, hvad der kan siges om Hess' landing i Skotland i maj 1941. En værdifuld linje trækkes op fra de overvejelser, som gjordes af Hess' ven og inspirator, geopolitikeren professor Haushofer, men som givetvis lå latent hos mange tyske ledere: tanken om at afslutte krigen med England (og afværge USA's indtræden), ja, muligvis opnå en alliance inden angrebet på Sovjet. Vi får bekræftet, at Hitler var fuldstændig uvidende om stedfortræderens fantastisk naive fredsmission, og at tilbuddet, som var identisk med tidligere tyske forslag, totalt afvistes af England. Derudover kan bogen kun meddele en lang række irrelevante

biomstændigheder, som alene henvender sig til den primitiveste nyfigenhed. Til gengæld mangler man helt et alvorligere forsøg på at sætte episoden ind i et større perspektiv.

N. Th.

LUDWIG ERHARD: *Deutsche Wirtschaftspolitik.* Der Weg der Sozialen Marktwirtschaft. (Econ – Knapp, 1962). 638 s., 64 DM.

Til de bøger, økonomiminister Erhard tidligere har udgivet om sin økonomiske politik, slutter sig dette udvalg af hans avis- og tidsskriftartikler, taler og radioforedrag. Bogen indledes med en artikel fra nytår 1946 og ender med en tale fra januar 1962. Mellem disse to yderpunkter ligger resten af bidragene, der taget som en helhed belyser Erhards økonomiske og politiske synspunkter i efterkrigsperioden.

Erhard har valgt stoffet til bogen med den hensigt at vise faserne i den politik, han har ført: kampen for at gennemføre »den frie og socialt forpligtede markedsøkonomi«, bestræbelserne på at indordne Vesttyskland i den internationale arbejdsdeling, risikoen for et alvorligt tilbageslag under Korea-krisen, bebudelsen af overgangen fra økonomisk politik til en bredere samfundspolitik bl. a. med kartellovgivningen, politikken over for udviklingslandene og indsatsen for den videst mulige europæiske integration.

Erhards utraditionelle måde at gribe tingene an på og hans vilje til at bryde med økonomisk og socialpolitisk vanetænkning sættes skarpt i relief. Bogen må dog læses med et stadigt korrigerende blik til de skiftende indenrigspolitiske konstellationer i Tyskland, hvor Erhards position har været stærkt skiftende.

Bogen er gjort færdig i begyndelsen af 1962, og det er karakteristisk, at der mod slutningen findes en tale med titlen »England gehört zu Europa«. Erhard nævner med let ironi, at han er blevet kaldt en amerikansk opdagelse, og der er jo heller ingen tvivl om, at han frem for nogen af de tyske politikere har følt sig forpligtet på et europæisk økonomisk og politisk samarbejde med nær tilknytning til USA og med England som integreret led i det europæiske fællesskab. På dette punkt er hans politik foreløbig kørt fast, men hans bog viser, at de kræfter i tysk politik, han står for, givetvis vil søge nye veje for at hindre en indsnævring af det europæiske samarbejde.

H. P. C.

MELLEMØSTEN

The Middle East 1962. (Europa Publications, London, 1962). 536 s., 70 sh.

9. udgave af den velkendte håndbog om Mellemøsten følger samme opstilling som de nærmest foregående. Det biografiske afsnit er blevet kendeligt forøget, men kunne uden skade være endnu større. Desuden har der fundet en udvidelse sted af værkets første del, der former sig som en almindelig oversigt over regionen, bl. a. med et særligt afsnit om FN i Mellemøsten. Derimod savnes det kortmateriale for de enkelte lande, som tidligere er blevet bragt.

Det er en fortræffelig håndbog med et væld af oplysninger i koncentreret form og tilmed så ajourført, som man med rimelighed kan forlange.

GEORGE LENCZOWSKI: *The Middle East in World Affairs.* (Cornell University Press, 1962). 723 s., 8.95 $.

Den foreliggende 3. udgave af dette arbejde, der første gang udkom i 1952, bekræfter, at man har med en bog at gøre, som mere og mere har gjort krav på at være standardværket på sit felt. Efter en kort oversigt over Mellemøsten forud for 1. verdenskrig redegør forfatteren for omvæltningerne 1914–18 og for de efterfølgende fredsslutninger. I de følgende afsnit behandles de enkelte mellemøstlige stater fra Afghanistan i øst til Tyrkiet og

Ægypten i vest, inden regionens placering i den internationale politik tages op til undersøgelse i de sidste fire kapitler. Bogens titel er således let misvisende, og det så meget mere som de storpolitiske afsnit er væsentligt svagere end de dele, der angår landenes indre forhold.

ASIEN

JAN ROMEIN: *The Asian Century.* A History of Modern Nationalism in Asia. (Allen & Unwin, 1962). 448 s., 50 sh.

Den hollandske historiker har forsøgt at give en oversigt over Asiens historie fra århundredskiftet til i dag. Hovedtemaerne er nationalbevægelserne, kolonipolitikken og frigørelseskampen, men andre emner er naturligvis medtaget. Stoffet falder i seks kronologiske hovedafsnit, og indenfor hvert af dem behandles de enkelte lande særskilt – ligefra Ægypten til Indonesien. Forfatteren ser udviklingen som en reaktion mod det europæiske herredømme, og opfatter denne reaktion meget positivt, skønt uden overdreven optimisme m. h. t. dens muligheder til at løse de uhyre problemer. Han understreger imidlertid, at reaktionen fik helt egenartede udformninger i de enkelte lande, ja, driver dette synspunkt så vidt, at større analyser og sammenfatninger er udeladt. – Også afsnittene om de enkelte lande skuffer imidlertid, man savner skarphed og intensitet i fremstillingen af de kronologiske forløb. Der er nok af meninger og historiske paralleller, men de fremføres uden stærk forbindelse til detaljerne. Yderligere præges de mere faktiske afsnit af en vis løshed og spinkelhed, ja, i sin ordrige og moraliserende stil har forfatteren på de 448 sider ikke givet os væsentlig mere underretning om de vigtigste områder, end vi finder i en normal verdenshistorie – også fordi den sidste snes år er behandlet ret summarisk. I en række situationer kan det dog måske nok være praktisk at have en håndbog af denne type til rådighed. *N. Th.*

B. R. NANDA: *The Nehrus.* Motilal and Jawaharlal. (Allen & Unwin, 1962). 357 s., 30 sh.

Forfatteren udsendte for nogle år siden en Gandhi-biografi, der blev modtaget med megen anerkendelse. I nærværende bog tegner han et billede af Indiens nuværende førsteminister og hans far Motilal Nehru. Faderen er hovedpersonen i fremstillingen, der føres frem til hans død i 1930, men bogens hovedsigte er at klarlægge samspillet mellem far og søn. Begge spillede en vigtig rolle i den indiske kongres fra omkring 1920, og i det store hele kunne de enes om målene. Men den unge Jawaharlal var langt mere yderliggående i sit valg af midler end den erfarne og meget jordbundne Motilal Nehru, der gennem sin mangeårige virksomhed som sagfører havde skabt respekt omkring sig. Forfatteren påviser, hvorledes Jawaharlal skridt for skridt driver sin far over i en mere omvæltende og nationalistisk politik, og gennem talrige citater fra deres brevveksling får man et levende indtryk af forholdet mellem dem. Motilal Nehru var den engelskprægede, meget velhavende inder, der under påvirkning af Gandhi og sin søn opgav både rigdom og den europæiske klædedragt for at gå ind i arbejdet for sit lands frigørelse. Forfatteren formår at skildre ham, så man samtidig fornemmer kræfterne bag den indiske nationalisme. *Okp.*

L. F. RUSHBROOK WILLIAMS: *The State of Pakistan.* (Faber & Faber, 1962). 254 s., 25 sh.

Litteraturen om Pakistan er, som forfatteren til denne bog rigtigt gør opmærksom på, ikke nær så omfattende som bog- og artikelproduktionen vedrørende Pakistans nabo og rival, Indien, og det er måske derfor, at Rushbrook Williams har ladet sig forlede til temmelig ensidigt at tage parti for den svagere part i de stridigheder, der kendetegner forholdet mellem Indien og Pakistan. Ikke mindst behandlingen af Kashmirkonflikten

bærer præg af mangel på objektivitet, men bortset herfra er det en meget god bog, der her foreligger.

I »The State of Pakistan« redegøres der for landets udvikling siden frigørelsen i 1947. Ingen vurdering af Pakistans nuværende situation er mulig uden en erkendelse af de meget vanskelige vilkår, hvorunder den nye stat måtte arbejde i sine første år. Forfatteren fremhæver den indsats, der er øvet af Ayub Khan med hensyn til at skabe en solidere økonomi og frem for alt en mere pålidelig administration. Rushbrook Williams mener også, at han har lagt grunden til, at et demokrati virkelig kan slå rod i Pakistan i løbet af kort tid. Det er nok et tvivlsomt postulat, men det er ubestrideligt rigtigt, at landet i løbet af Ayub Khans regeringstid har vist sin eksistensberettigelse langt klarere end tidligere.

My Land and my People. The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama. Ed. by David Howarth. (Weidenfeld & Nicholson, 1962). 255 s., 25 sh.

Den nu landflygtige 27-årige Dalai Lamas bog omfatter både en beretning om hans eget liv, nogle rids af Tibets historie og almindelige forhold før 1959 og en del buddhistisk teologi. Men over halvdelen af den skildrer den kinesiske anneksion af landet. Trods kraftig bearbejdning fra udgiverens side bærer bogen vidnesbyrd om en højst fremmedartet, næsten middelalderlig samfundsopfattelse og begrebsverden. Men Lamaen er en dygtig advokat for sin og sin verdens sag. Hans ihvertfald tilsyneladende naive ligefremhed og den kontrollerede patos virker oftest overbevisende, undertiden bevægende. Jævnligt har man en fornemmelse af, at sagen måske har andre væsentlige sider end de her fremstillede. Men afsnittet om Kinas gradvise og snedige undertvingelse af Tibet 1951–59 er jo ihvertfald et førstehånds kildeskrift om en ret upåagtet fase i asiatisk politik, som det forløbne år har givet vidt perspektiv. *N. Th.*

AFRIKA

GWENDOLEN M. CARTER: *African One-Party States.* (Cornell University Press, 1962). 501 s., 7.25 $.

De lande, der tages op til behandling i denne fremstilling, er Tunis, Senegal, Guinea, Elfenbenskysten, Liberia og Tanganyika – hver for sig vigtige stater i det nye afrikanske billede. Analysen, gennemført for hver stat for sig og af specialister på områderne, er gennemtrængende, og det er ikke nogen overdrivelse at hævde, at fremstillingerne i dette arbejde er noget af det bedste, der er skrevet om de pågældende lande.

Bogen er veldisponeret, og der er draget omsorg for, at det bliver de samme problemer, der behandles for hver af de seks stater, men nogen sammenfattende vurdering når man ikke frem til. I samtlige tilfælde indledes fremstillingen med en kort oversigt over den historiske baggrund fulgt af en redegørelse for geografiske og befolkningsmæssige faktorer. Hovedafsnittet angår den politiske proces i landene med udløbere til aktuelle økonomiske forhold, administrationen, retsvæsenet og undervisningen foruden ydrepolitiske problemer.

»African One-Party States« hører afgjort hjemme i den bedste del af den omfattende litteratur om Afrika, der er blevet spyet ud fra forlagene i løbet af de sidste 3–4 år.

JAMES CAMERON: *Den afrikanske Revolution.* (Munksgaard, 1962). 196 s., hft. 21,50 kr.

I serien »Store Revolutioner« foreligger nu i dansk oversættelse James Camerons bog om Afrika, der tidligere er anmeldt her i tidsskriftet. Det er i mange henseender en god bog, som i korte oversigter behandler de væsentligste træk i omvæltningerne i de afrikanske lande under og efter frigørelsen fra kolonivældet. Man savner en bedre fremholdelse af gennemgående træk i den afrikanske revolution end den, der gives i bogens afsluttende kapitel, og i det hele taget svigter overblikket i nogen grad. Nogle af afsnittene ved-

rørende de enkelte lande er også for magre og oplysningerne i dem noget tilfældige.

PATRICE LUMUMBA: *Congo My Country.* (Pall Mall Press, 1962). 195 s., 22 sh. 6 d.

Det vakte opsigt, da et belgisk forlag i 1961 afslørede, at det lå inde med manuskriptet til en bog, som den første congolesiske førsteminister havde skrevet under et fængselsophold i 1956–57. Det har siden været diskuteret heftigt, om det var rigtigt eller forkert af forlaget at sende manuskriptet ud i den foreliggende form; dets motiver er ikke uforståelige. Bogen foreligger også i nærværende engelske udgave med et forord af den kyndige Afrika-specialist Colin Legum. Hvad man end kan mene om forlagets handling, må man anerkende bogen som et meget stærkt og overbevisende udtryk for, hvad der rørte sig i den congolesiske elite i de kritiske år omkring 1956. Lumumba fremtræder som en ordrig, men meget skarptseende og grundig iagttager af såvel sit eget folk som den belgiske koloniadministration. Man forstår, hvorfor han øvede en sådan tiltrækning på congoleserne, og man fortvivler over alle de muligheder, der blev forspildt i Congo i løbet af de forvirrede år fra 1956 til 1960. *Okp.*

MICHAEL CROWDER: *Senegal.* A Study in French Assimilation Policy. (Oxford University Press, 1962). 101 s., 7 sh. 6 d.

Valget af Senegal som grundlag for en analyse af fransk kolonipolitik i Afrika er velbegrundet. Senegal adskilte sig fra det øvrige franske Afrika ved allerede fra midten af 1800-tallet at have ret til valg af deputerede til den franske nationalforsamling; det var det område, hvor der – bortset fra Algeriet – fandtes flest bosiddende europæere; og det var af franske embedsmænd i Senegal, at politikken over for alle senere afrikanske besiddelser blev udformet. Michael Crowder har i en knap, men klar form formået at fremdrage hovedlinierne i denne udvikling, der medførte, at franskuddannede senegalesere blev næsten endnu mere franske end franskmændene selv. Blaise Diagne, den første senegaleser i den franske nationalforsamling, var en repræsentant for disse, og først med Leopold Senghor, der af uddannelse og ånd nok er den mest franske senegaleser, kom ønsket om at få lov til at forblive senegaleser klart til udtryk. Bogen er anbefalelsesværdig som en første indføring i det meget spegede spil, der hedder fransk kolonipolitik og afrikansk politik i dag. *Okp.*

NORDEN

IVAR ARNE ROSET: *Det norske Arbeiderparti og Hornsruds regjeringsdannelse i 1928.* (Universitetsforlaget, 1962). 145 s., 16 n. kr.

Bogen er en hovedopgave til embedseksamen og som sådan en fin præstation, der også står sig som udgivet bog. Emnet er en højst spændende episode i norsk historie, alene det gør bogen tiltrækkende, snart bliver den det også i kraft af de omhyggelige studier, der ligger til grund. Problemet er, hvorfor Hornsrud dannede regeringen trods den i Arbejderpartiet stærkt udbredte modstand mod ministersocialisme, og hvorfor man da begyndte med den bombastiske erklæring, at målet på længere sigt var omdannelsen af Norge til en socialistisk stat (forfatteren gør meget rigtigt opmærksom på, at erklæringen endda ikke var så drastisk, som den blev gjort til). Svarene er, at man ved regeringsdannelsen imødekom den reformistiske fløj og ved erklæringen den radikale fløj – måske bør der sættes et lille spørgsmålstegn ved det sidste svar. Bortset fra, at forfatteren undertiden er vel tilbøjelig til at tage udtalelser for deres pålydende, vidner bogen om nøje sigtning af kilderne, og et betydeligt arbejde med indsamling af dem er forudsætningen for, at de bevægede uger fremtræder så klart. Foruden til norsk historie er det et godt bidrag til den politiske socialismes historie.

HISTORIESKRIVNING

RICHARD FELLER & EDGAR BONJOUR: *Geschichtsschreibung der Schweiz von Spätmittelalter zur Neuzeit.* (Benno Schwabe, 1962). I–II, i alt 903 s., 72 schw. fr.

Da professor Richard Feller døde i 1958, efterlod han sig et manuskript til en væsentlig del af dette værk. Hans kollega, Edgar Bonjour, havde fra studentertiden notater fra Fellers forelæsninger over schweizisk historieskrivning, desuden havde Bonjour yderligere selv studeret og skrevet om emnet, ligesom Feller tidligere havde offentliggjort en bog om emnet i det 19. århundrede. Alt dette spredte materiale er her samlet i et værk; særdeles smukt trykt og udstyret.

Bogen begynder i det 14. århundrede med krønikeskriverne og går frem til begyndelsen af det 20. århundrede. For de første århundreder er opdelingen sket efter kantoner, derefter deles der op i specialområder: socialhistorie, kirkehistorie for at nævne eksempler. I hvert afsnit er fremstillingen rubriceret omkring personer, ikke om ideer, forskningsmetoder eller studieemner. Denne biografiske metode er farlig, fordi den let frister til at medtage også mindre væsentlige forfattere og til gengæld give afkald på samlende overblik. Det bliver derfor noget svært at følge udviklingen; hvad der er værre, er, at historieskrivningen ikke betragtes i forhold til den almindelige videnskabshistorie, og at man gennemgående har holdt sig til blot at besvare spørgsmålet: hvad har den pågældende skrevet netop lige om Schweiz's historie? Et resultat af dette er bl. a., at en forfatter som Paul-Henri Mallet (1730–1807) fremtræder bleg og betydningsløs, mens han dog indtager en ikke ringe plads i den europæiske litteratur.

Bogen er forsynet med udmærkede litteraturhenvisninger, der gør den til et nyttigt opslagsværk. I særlig grad gælder det for de første århundreders vedkommende.

GERHARD BAUER: »*Geschichtlichkeit*«. *Wege und Irrwege eines Begriffs.* (Walter de Gruyter & Co., 1963). 208 s.

På dansk har vi næppe et dækkende ord for begrebet »Geschichtlichkeit«, hvis historie Gerhard Bauer følger i sin bog. Et parallel-udtryk er »historicitet«, som måske bedre kan give et indtryk af, hvad der er tale om. Selve begrebet viser sig i forbindelse med den etablering af et grundlæggende metodisk skel mellem naturvidenskaberne og åndsvidenskaberne, specielt historien, som fandt sted i slutningen af 19. årh. Karakteristisk nok dukker ordet op i brevvekslingen mellem grev Yorck v. Wartenburg og Wilh. Dilthey, som begge havde afgørende betydning for udviklingen af de åndsvidenskabelige synspunkter.

»Geschichtlichkeit« er så at sige kategorien for den historiske tænkning. Med ordet udtrykkes det ved de historiske fænomener, som *gør* dem til objekter for historien, men begrebets indhold er tolket temmelig forskelligt af de filosoffer, som siden Dilthey har taget problemet op. Specielt er Diltheys tanker undergået en ændring og udvidelse i Heideggers, Jaspers og andre eksistensfilosoffers historiefilosofi. Det er denne udvikling af begrebet, Bauer har givet en knap og klar oversigt over i bogen.

I historieforskningen spiller begrebet kun en ringe rolle. Det dukker egentlig kun op, når historikerne giver sig til at filosofere. Gennemgangen af den filosofiske debat i Bauers bog er derfor ikke af umiddelbar interesse for historieforskeren, men den giver dog en ganske fængslende analyse af sider af historiefilosofiske problemer, som ofte er dukket op i de sidste generationers debat om historie og historiesyn.

H. P. C.

DIVERSE

UMBERTO ECO & G. B. ZOLEI: *Opfindelsernes Historie.* Fra stenalderredskaberne til de kunstige satellitter. (Gyldendal, 1962). 361 s.

I denne pompøst udstyrede bog i kæmpeformat har to dygtige italienske popularisatorer givet en spillevende oversigt over teknikkens landvindinger lige fra fremstillingen af de allerprimitiveste stenredskaber til konstruktionen af de moderne rumfartøjer. Anordningen er historisk, men med en opdeling i velafgrænsede saggrupper: om byggekunst, vareproduktion, transportmidler til lands, til vands og i luften, krigsopfindelser, astronomisk og andet videnskabeligt apparatur m. m. m. Det er et fagområde, hvor der for alvor er brug for specialkundskaber af oversætteren, og derfor har forlaget i stedet for sædvanlige translatører benyttet en lang række danske specialister på de forskellige behandlede felter, ikke mindst ingeniører, med professor Ove Hoff fra Polyteknisk Læreanstalt i spidsen. Han har også leveret et forord på 1½ side, og som belønning for denne imponerende indsats figurerer han på titelbladet på lige fod med forfatterne. Åh, ja. Man skal ikke falde i forbavselse over, at alle de mange specialister mestrer det italienske tungemål; for det gør de næppe. Ud fra forskellige særegne gengivelser af specialudtryk ses det nemlig, at den danske version ikke bygger på den italienske originaludgave, men på en engelsk oversættelse heraf. Det er jo lidt af en omvej.

I øvrigt er det vanskeligt at finde tilstrækkeligt kraftige superlativer for denne folkebog i ordets allerbedste betydning. Her er et stof, som vil vække genklang i vide kredse, og som fremlægges i et sobert historisk perspektiv. Alt væsentligt af de epokegørende opfindelser siden oldtidens dage passerer revue. Blot må man undre sig over, hvor lidt plads der er ofret på omtalen af den teoretiske viden om atomenergien og dennes praktiske udnyttelse, som dog turde repræsentere kulminationen af menneskeåndens naturvidenskabelig-tekniske himmelflugt; men det er måske blevet betragtet som for svært for den læge læser. Cyklens opfindelse, som optager to sider, er unægtelig også lettere at forstå.

Der er ofret meget arbejde og megen plads på at give et register, som hurtigt hjælper en til at finde frem til det, man søger oplysninger om. Men mest beundringsværdigt er dog det teknisk fremragende billedmateriale (fremstillet i Italien), som spænder lige fra simple tegninger til fornemme farvefotos. Med sin rige repræsentation af de mange spændende ting, menneskene i de sidste årtusinder har fundet på at opfinde, er det en billedbog, som appellerer til drengen i os alle og samtidig giver en ubetvingelig lyst til at dykke ned i tekstens guldgrube.

GERHARDT ENDERS: *Archivverwaltungslehre.* (Rütten & Loening, 1962). 238 s., 12,90 DM.

Bogen er vel tænkt som en lærebog på begynderstadiet og giver derfor en række småbidder inden for snart alle grene af arkivkundskaben. Principielle drøftelser af væsentlige problemer mangler, mens en række småting omtales med megen alvor. For nordiske historikere har navnlig de første kapitler om opbygningen af den tyske administrations arkiver interesse. Der sluttes med en fyldig, men ensidig tysk bibliografi.

E. ZÜRCHER

BUDDHISMEN

Dens oprindelse og udbredelse i tekst, kort og billeder.

Ønsker De et klart billede af, hvad buddhismen er i dag, og hvad den har været i fortiden – her er det værk, som kan give alle de oplysninger, som behøves.

»Bogen igennem føler man sig tryg ved Zürcher som vejleder. Støttet af bogens rigelige kort-materiale er de afsnit, som behandler buddhismens gang udenfor-Forindien, af stor orienterende værdi.« *AKTUELT.*

»En fortræffelig bog. Den udmærkede tekst er overskueligt arrangeret, et glimrende illustrationsmateriale ledsager den, og endelig vises på farvetrykte kort udbredelsen gennem tiderne.« *B. T.*

97 sider + 24 kortsider, rigt illustreret. Indbundet kr. 27,75.

F. R. J. VERHOEVEN

ISLAM

Dens oprindelse og udbredelse i tekst, kort og billeder.

En ypperlig, let læst men overordentlig orienterende beskrivelse af Islam, der har haft ikke blot religiøs men i mindst lige så høj grad politisk betydning ned gennem tiderne.

»Der er al mulig grund til at glæde sig over de talrige farvelagte kort, som er udarbejdet med omhu. De er en virkelig støtte.«
INFORMATION.

»Bogen giver en første orientering i det vildsomme terræn, som hedder Islams historie.« *AKTUELT.*

87 sider + 32 kortsider, rigt illustreret. Indbundet kr. 27,75.

MUNKSGAARD